4. T.

DE CAVSSIS MORTIS IN VVLNERIBVS CAPITIS,

Et recta eorum curatione

IOANNIS PETRI PASSERI BERGOMATIS

Liber.

In quo ad mentem Hippocratis potissimum de Perforatione, & abrasione, in Cranei læsionibus non satis apparentibus agitur.

Ad Perillustrem, & Reuerendiss. D.D. Hieronymum Ragazzonum, Bergomi Episcopum religiosiss. & Comitem, ac Sanctiss. D.N. Papæ Assistentem.

Ex auctoritate Superiorum.

BERGOMI, Typis Comini Venturæ. 1590.

ADMODVM ILLVSTRI AC R.mo D.D.

HIERONYMO RAGAZZONO

Bergomi Epõ religiosissimo
ac Co. et
SS. D. N. PAPAE ASSISTENTI.

IO. PETRVS PASSERVS fælicitatem.

Dituro libellum hunc, in quo de recta Vulnerum capitis curatione, pro ingenij mei tenuitate, breuiter ago, cuinam illum dicarem, vt augusti alicuius nomine illustris patrocinio firmatus in lucem tutus exiret, non fuit difficile reperire. siue.n.

erat auctoritatis amplitudo quærenda, siue excellens quædam maximarum artium cognitio, siue illustris perfectæ & absolutæ virtutis præstantia, quemnam Tibi dignitate maximo, doctrina, & eloquentia singulari, atque ijs virtutibus cumulatißime instructo, quæ in istam, quam honorifice adeo sustines, Episcopi personam cadunt, præferre iure vnquam potuissem? Nimium facerem imprudenter, si de Te, tuisq. animi atque ingenij admirabiliter bonis verba facerem. Clarior est.n. ista dignitas, quam vt à me poßit orationis luminibus illustrari: & excelso in loco collocata Tua virtus cum multiplici rerum scientia coniuncta, hominum oculos latere non potest. nec quisquam vnquam futurus est ita hebes ad iudicandum, qui non & Te optime omnium tueri posse, quæ Tuæ tutelæ traduntur, existimet; & me iudicij summa dignum laude, vel hoc vno nomine, quod Tibi meum hoc opus inscripserim, non arbitretur. Reliquum est igitur, quod vnus maxime potes, idipsum

etiam

etiã, vt velis, patiarisq. sub Tui nominis præsidio prodire libellum hunc in hominum aspectum: vt qui suis se defendere viribus non potest, Tua se poßit auctoritate tutari: id quod mihi non tua modo humanitas, cui toto par in orbe reperiri non potest, vltro ita defert, vt nullum omnino precibus locum relinquat; sed ipsa etiam postulationis æquitas explorate permittit. quamuis.n. res, de qua hic agitur, cum ista parum congruere persona videatur, officio Tu tamen & laudabili & Teipso digno fungeris, si quæ patrocinio egent, ea Tibi commendata Tua auctoritate defendas: præsertim si illa sint huiusmodi, quæ iuuare rem hominum poßint, & aliquid in commune bonum conferre: id quod ego in hoc opere si assecutus non sum, certe sum ita secutus; vt ne minimum quidem oculos ab hac vna cogitatione deflexerim. Sed hoc impetrare ipse cupio, non quia æquum sit, quod postulatur; sed quia à liberalißimo Principe postulatur; atque vt Tuum in me maius beneficium

ex-

exsistat, hic vnius tuæ rationem haberi uolo humanitatis. cui quidem humanitati si minus externis significationibus, certe intimo animi sensu, & singulari obseruantiæ genere perpetuo respondebo. Interim Te Deus Opt. Max. Ecclesiæ nostræ diu superstitem seruet, & omnibus gratiæ suæ ornamentis, magis, ac magis, in dies cumulatum reddat, atque florentem.

LECTORI
BENEVOLO.

I qua ars præstantem & diligentem requirit artificem, ea profecto, meo & omnium iudicio, Medicina fuerit. Nulla enim maiori cum damno & iactura, præsertim ab imperito & ignauo, exercetur. Siquidem circa corpus humanũ inter omnia nobilissimum versatur Medicus. Quod vbi semel mutilatum, aut neci datum est ab aliquo imperito, nõ amplius ope humana resarciri, aut reuiuiscere potest. Hoc semper cogito; hoc menti iamdudum insedit meæ: & proinde nil vmquam antiquius habui, quam vt perfecte Chirurgicam artem pro ingenij mei viribus perfecte addiscerem, & quo ad eius fieri potest innoxie exercerem. qua in re nihil æque me anxium aliquando habuit, ac frequentes mortes eorum, qui apud nos capite icti forent. Quocirca iamdiu rem disquirere, & inuestigare diligenter sum aggressus. Cumque non modo caussas, sed etiam remedia quæ me inuenisse speraueram, cum amicis viris eruditis contulissem, factum est eorum hortatu, & fere impulsu, vt ea qualiacunque sint, Reipub. iuuandi gratia euulgare decreuerim. Nam etiam si fortasse scopum attigisse alicui non videbor; at certe in eo saltem damnandus non ero, quod alijs veriora, certioraque, & meliora inueniendi, et in medium adducendi occasionem præbuero; paratus semper in eius transire sententiam, qui absque liuore mihi veriorem monstrarit. Interim, Benigne Lector, hæc quæcunque sint, inspecta tantum Auctoris animi sinceritate, & conatu, æqui, boniq. consules.

Auctores, quorum opera in hoc opusculo conflando vsi sumus.

AEtius.
Albucasis.
Alphonsus Ferius.
Aluarus Nonius.
Amatus Lusitanus.
Ambrosius Pareus.
Andreas Cruceus.
Vesalius.
Antonius Calmetheus.
Aretheus.
Archigenes.
Auenzoar.
Auicennas.
Bartholomæus Magius.
Claudius Galenus.
Cornarius.
Cornelius Celsus.
Dinus Florentinus.
Franciscus Arceus.
Valeriola.
Valesius.
Vertunianus.
Gabriel Fallopius.
Guido Gauliacus.
Guilielmus Placentinus.
Haly Abbas.
Hippocrates.
Hieronymus Cardanus.
Fabricius Aquapen.
Mercurialis.
Montuus.
Horatius Morus Florent.
Iacobus Carpensis.
Hollerius.
Vuecherus.
Io. Baptista Carcanus.
Zapata.
Ioannes Fernelius.
Vigonius.
Iulius Cæsar Arantius.
Leonardus Bertapallia.
Botallus.
Ludouicus Vasæus.
Marianus S. Barolitanus.
Marcus Tullius Cicero.
Nicolaus Florentinus.
Massa.
Ouidius.
Paullus Aegineta.
Iuliarius.
Lantius.
Petrus Argelata.
Martyr Tronus.
Rasis.
Realdus Columbus.
Rolandus.
Soranus Ephesius.
Vidus Vidius.

FINIS.

DE CAVSSIS MORTIS IN VVLNERIBVS CAPITIS,

Et recta Cranei læsionum curatione.

Proœmium.

VM Cerebrum membrum præstantissimum Natura prudens pro ratiocinatricis animæ domicilio condidisset, unde sensum & motum corpori uniuerso imparti=retur : iure etiam optimo id ab omni externa iniuria quantum fieri potuit conseruare studuit, pilis primum, cute crassissima, deinde pinguedine, & carnea membrana, ac pericraneo, postremo osseo tegumento, quod cranion Græci, Latini caluam siue caluariam appellant, circumsepiens, & tegens. Ceterum cum sæpissime accidant offensæ, ictusq. adeo ualidi, ut his resistere non ualeant, craneumq. ipsum fracturam modo apparentem, modo latentem uitam in discrimen adducentem, promtius admittat & pa-

tiatur, à qua potiſsimum vbique, & maxime in hac vrbe adeò facile occumbant, vt vix ſanari poſſe videantur; neque eiuſmodi læſiones aliquando vllo modo vitari impediriq. poſſint: factum eſt, vt multorum ingenia pro his curandis inſudarint, inter quos principem locum ſine controuerſia obtinuit Hippocrates, qui ferro, medicamentis, & victu tenui eos curare docuit. hunc Celſus, Galenus, Paullus, multiq. alij grauiſsimi, & illuſtres viri ſunt ſecuti. Quemadmodum verò Hipp. longe omnium diligentiſsimus, nullis parcens laboribus ad ſolam mortalium ſalutem præ alijs optimam curandi methodum adinuenit, & inſtituit: ita quidam alij ſimul & labori parcẽtes, & pecuniæ inhiantes magis, quàm ſaluti hominum attendentes, ab illo optimo, veteriq. medendi inſtituto admodum declinarunt & receſſerunt. Cumq. hi principia artis q. vera fundamenta penitus, toto (vt aiunt) aberrantes cælo, ignorarent; in varias & omnino à veritate aborrentes opiniones deuenere. Siquidem ex his aliqui voluerunt in hac tantum, vel illa læſionis cranei ſpecie contra Hippoc. inſtitutum ferro vtendum; alij etiam ad incantamenta, ſuperſtitioſaſq. obſecrationes, pulmenta, emplaſtra, ac vic[illegible] m craſſum declinarunt. Quarum ſententiarum, & [illegible] andi rationum diuerſitas ad incertum propoſitar[illegible] n læſionum euentum maxi-

ximam attulere occasionem: magnam proculdubio in curando difficultatem effecere. quandoquidem non non adhuc satis apud quosdam, non solum de operationibus in craneo exercendis, sed neque de medicamentis cuti vulneratę applicandis constare videtur. Quo circa operepretium mihi videbar esse facturus, si, vel postremus omnium ipse quoque de huiusmodi rebus loquerer: tametsi certò sciam me non facilem sanè prouinciam aggredi, si causas cur multi adeo mortales ex capitis vulneribus præsertim Bergomi intereant, & pro cauendis tot mortibus rectum curandi modum tradere adnitar. res certò ardua est & perdifficilis, vtpote a sensibus remota, quæq. verè multos grauissimos viros diu torsit, & fatigauit. ingenij autem mei acies imbecilla, exiguaq. admodum est; nec otij tantum à facienda medicina superest, vt omnia exactè inuestigare, explicareq. valeam. Vicere tamen amicorum adhortationes, & reipublicæ iuuãdæ desiderium. proindeq. omnes difficultates superare tẽtaui, satiusq. esse duxi nimium audentis notam subire, q̃ laborem, quo alij iuuari possint, subterfugere. vel ob id quoque libentius aggressus sum hanc prouintiam, vt quoad possem nobilissimam hanc, necessariamq. artem, artificesq. ipsos à calumnijs rudium, aut maleuolorum hominum, nonnihil vindicarem, qui infelices euentus

non in morbum, non in aeris qualitatem, non in vulnerati, aut astantium errores, non etiam ea, quæ casu superuenire possunt, impedimenta non parua, aut pauca; sed in Medicorum semper imperitiam, aut negligentiam, & auaritiam, reijciunt. existimaui etiam fore, vt ex his qualibuscunq; meis lucubrationibus alij fælicioris forte ingenij excitari possent ad id, quod aggredimur, facilius inueniendum, exactiusq. tradendum, finemq. illum attingendum, quem ipse nescio an omnino potuerim assequi. totis pariter viribus insudaui, vt quorundam imperitia, quam malum thesaurum appellat Hippoc. discuteretur. qua quoad fieri potest sublata, & si vitilitigatorum linguam Chirurgus euitare non posit, Deo etiam iusto omnium actionum malarum vindici omnia relinquat; eumq. quotidie deprecabitur, vt benignitate sua artem, ad quam nos vocauit, inculpate exercere doceat: siquidem artes non hominum, sed vt diuinus Hippocr. dicebat, Deorum dona sunt.

CAP. I.

Idimus superioribus annis vulneratos in capite facile admodum non solum ab offensis magnis, sed etiam ab incisionibus paruis, & vulneribus Bergomi plerunque interire, contra quàm ante 20. vel 30. annos fieri soleret, vt multi affirmant: sed promte vulneratos in capite interire huius Ciuitatis proprium non videtur, quando non desunt vrbes aliæ, quibus hoc idem accidere intelligimus: inter quas Carpus numerat Florentiam, & Bononiam: addit Fallopius Neapolim, & Vicetiam; Cardanus, & Carcanus, Mediolanum. Cardanus primum inquit: Ferrariæ industria, ac diligentia Medicorum euaderent etiam preciso cerebro, apud nos neque membranis vulneratis, immo nec osse quidem capitis, prorsus res incredibilis, fere omnes pereunt. In quibus verbis videtur Cardanus id propter Mediolanensium Medicorum imperitiam accidere voluisse: quoniam alibi etiam dixit: Mediolani Vulnera crurum difficile curantur; capitis contra, facilius, quod aer sit crassior. Sed in Mediolanensium Medicorum imperitiam, præcipue nunc viuentium, hoc reijcere non debemus. optime.n. noui

6. Aph. 18

6 Aph. 56

Me-

Medicos Mediolanenses, vt in alijs medicinæ partibus, ita quoque in hac nemini secundos. quare hoc in ea vrbe accidere propter relatam causam, nequaquam credendum arbitror: quamuis Carcanus in eo libro quam nuper de Capitis vulneribus composuit, hoc etiã nunc in ea vrbe accidere scribat, dicens: Hæc vulnera nostris temporibus, atque in nostra patria præsertim, lætalia adeo videntur, vt multi ex capitis vulnere, quamuis minimo, ex hac vita decedere soleant. sed quando hoc Mediolam accidere inceperit non constat. Nõ ergo sola Bergomi patria id patitur, sed aliç etiã, in quibus non adeo tenuis aer, vt Bergomi, nec ignari Medici, reperiuntur, ad quas caussas huiusmodi euentum vulgus reducere solet. Sed inconstantes modo, Medicorum imperitiam, modo aeris tenuitatem accusant: Medici verò quidam solam aeris tenuitatem culpare apud nos solent.

Lib. 1. lect. 1.

CAP. II.

SED vt hinc incipiam quod plures nostra, quam superiori ætate moriantur, non ita facilè ipse concederem: quin potius contrarium me posse ostendere forte putarim. plures videlicet nostra quàm superiori ætate à capitis

pitis vulneribus euadere. An vero frequentis huius tam superioris, q̃ præsentis ætatis in capitis vulneribus interitus caussa sit aeris qualitas, vel Medicorum imperitia, vel aliqua alia, asseri non facilè videtur. Quare veritatem inuenire cupientes caussas, à quibus interitus succedere potest, enumerabimus, à communibus primum facto initio, mox ad proprias accedentes. ita.n. omnibus caußis ante Medici oculos positis, verior facilè fortaßè apparebit. Et quamuis caussæ malum hoc producere valentes ad multa capita reduci poßint; maioris tamen breuitatis gratia, ad has reducere voluimus, partis.s. læsæ præstantiam, prauorum succorum abundantiam, præceptorum Medici neglectum, aeris qualitatem, & imperitiam medicantis.

CAP. III.

Artis læsæ præstantia tantum potest, vt Hippocrates; vel alius quisquis ille fuerit certe nullo modo contemnendus auctor, nullum capitis vulnus leuiter contemnendum esse dixerit, nec immeritò, quia, vt experientia clarum fecit, ad solam cutis disruptionem, & contusionem, non raro interitus sequi visus

ſus eſt. Bergomi Nobilis cauſidicus D. Nicolaus de Curte regia ætatis annorum viginti octo, in dorſum cadẽs, caput illiſit in angulum clynopodij, cutis fracta eſt in regione ſuturæ labdoidis: nec primis diebus aliud quod metum inferre poſſet ſuperuenit: ſeptima die os ſtomachi dolere capit: octaua febris corripuit, nec remiſit: vndecima rigores ſuperuenerunt: decima ſeptima mortuus eſt, tametſi vulnus ad pericraneũ nõ pertingeret. Clerico cuidam filio fabri lignarij baculo percuſſo in regione ſagittalis ſuturæ, cutis leuiter fracta eſt: vſque ad decimum ſeptimum diem bene viſus eſt habuiſſe, mox febris ſuperuenit, quam rigores, deinde paralyſis partis oppoſitæ, exceperunt: vigeſimo ſecundo die obijt. ablato craneo apoſtema nullum inuentum in cadaueris cerebro, aut membranis: venę tantum craſſam meningem permeantes magis quam par eſſet ſanguine turgidæ apparuerunt. Iuuenis quidam Barzizius annorum 20. in capite punctus à bubulco mucrone ſtimuli, quo boues vrgere ſolebat: vix fracta eſt cutis: nil verendum apparuit: ſeptima die febris ſuperuenit cum magno totius capitis dolore; quem delirium ſequutum eſt; & tandem decimaquinta tranſacta interitus. Horum oculatum teſtem habuimus diligentem, & acris iudicij Chirurgum Hieronymum Algiſium. Ex quibus caſibus apparet leue capitis vul

ægro-

nus interitum adferre posse. neque hoc alicui mirum videri debet, nam fieri potest, vt in duobus primis ægrotis in regione suturæ, vel in parte aliqua, vbi vas aliquod, siue vena, siue arteria, siue neruulus, craneum permeet, vulnus infligatur, cuius caussa partibus internis læsio communicetur, a qua ob summam capitis nobilitatem & præstantiam, quamq; minima videatur, nullis interuenientibus erratis, interitus produci possit.

CAP. IIII.

Rauorum succorum abundantia mortis caussa esse potest, quando illi ad laborantem partem fluentes omnia subuertunt. Potest autem corpus malis succis abundare, aut quia à natiuitate prauum temperamentum sortitum sit, aut quia posterius tale euaserit. id quod præcipue fit, vel cum morbo Gallico laborauit (inde.n.membra omnia presertim uero naturalia solent vt plurimum remanere imbecilla, & ad prauos succos congregandos apta;) vel cum vino, ciborumq. ingluuie obrui consueuit: vnde necessario corpus cacochymum efficitur.

B In-

CAP. V.

Nobedientia pariter necem adferre potest, puta cum vulnerati in capite animi, vel corporis continuo agitantur motu. contingit enim aliquando, vt quidam ita impatientes sint, vt caput vno continere, & ut decet, nolint loco. preterquam.n.quod vulneri continuus aduersatur motus; etiam corpora debilia turbat, fatigatq., humoresq. ad partem læsam facillime fluere facit. Aliqui adeo timent, vt inde admodum fiant imbecilles, animumq. despondentes nil nisi mori cogitent. animi verò passiones quantā vim in morbis omnibus habeant, precipue uero cum caput vulneratum est neminem ambigere arbitror. loquor aūt, non solum de timore, sed etiam de ira, & oī alia animi perturbatione, à qua fiat vt humores incalescant magis, & ad partem laborantem confluant, & inflammationem tandemq. mortem afferant. Neque capite vulnerati de vindicta intensius cogitantes minus affliguntur, quàm qui in cubito, vel manu, vel alia parte vulnus patiens membrum continue mouet, puta ambulans, aut manum iactādis, vel aliter mouens. Ira, vt Galenus dicebat, ad m̄stum excitat excremen ta,

Lib. de ca. mor. c.2. & 4

ta, quæ prius quieuerant, calefaciendo, attenuando, & in spiritum vertendo. Vnde mirum non est, si Antonio, vt hoc obiter addam, de Lon incolæ vallis Caliceriæ pagi Bergomensis optimi habitus viro ex leuissimo capitis vulnere mors superuenit, quamuis sola cutis portione resecta in capitis vertice, nullis accedentibus in primis diebus verendis symptomatibus, allato postea nuntio nihil se, qui egenus erat, pecuniamq. non paruam extorquere ab aduersario sperabat, posse ab eo consequi. adeo enim ingens animi dolor illum inuasit, vt febris, & tandem mors superuenerit. Similiter nimia locutio, & clamor interitus caussa esse possunt, quoniam Auicenna teste materias ad caput trahunt, quibus caput repletum facile fluxione, vel inflammatione corripitur, præcipue si tempora vulnus occupet. Inobedientia etiam caussa mortis esse potest, quando capite vulnerati nimiam euacuationem, aut repletionem procurant. Repletio procuratur cibo, aut potu nimio. ob id scriptum est ab Hippocrate: abstinentia, & aqua cunctis vlceribus confert, & magis recentibus quàm vetustis; maxime vero omnium vulneribus in capite. Si ergo cibo magis quàm par sit uulnerati in capite se impleuerint, aut uinũ biberint, in uitæ discrimen incidunt. Nam ex eodem Hippocr. si ægrotus in uictu delinquit, magis afficitur, quàm

Tertia 4 trac. 2 c. 10.

Lib. de vuln.

Lib. de vet medic.

B 2 si

si quis sanus utatur uictu bestiarum. pariter, si uulneratus capitis temperamento calido sit praeditus, frequenterque odores aliquos calidos olfaciat, aut excrementa praesertim alui non egerat, inde mors sequi potest. Nimia itidem inanitio accusari potest, puta si aeger utatur nimia inedia, quod nostris temporibus rarum existimo. multi enim potius pleno uentre mori, quàm mediocriter uacuo uiuere eligunt. Inanitio etiam nimia propter alui fluxum accidere potest, scilicet aut ob medicamenti purgantis assumtionem, aut ob aliam aliquam caussam, quae aluum preter modum, & supra uires subduxerit, adeo ut uires prosternantur, ut accidit à duobus miserrimis nuper à quibusdam deceptis. Vnus eorum 1585. anno in capite uulneratus forte quadam ob serui pharmacopolae errorem purgans pharmacum sumsit, alij eiusdem nominis aegroto ab alio Medico ordinatum, loco Syrupi alterantis ex aquis stillaticijs à proprio Medico praescripti, die septima, licet purgatione non egeret, cum antea secundũ exigentiam satis purgatus fuisset, unde qui nõ extra spem sanitatis erat, paulo post obijt. Alius fuit infelix quidam lapide ictus in capite, cui dum medelam praestaremus admouentes vulneri medicamentum paratũ ex terebentina, & oleo rosacco omphacino, manus inimica, nobis inscijs, aliquod corro-

ro-

rodens miscuit, à quo eschara adeo profunda inducta fuit, vt triplo maius quàm antea esset vulnus redditum sit, qua visa medicamentum mutauimus è nostra pyxide aliud admouentes. vnde dies decimusquartus non præterijt, quod iterum vulnus ad optimum statum redactum fuit. id videntes qui hominem nullo modo viuere statuerant, aliquid deuorandum propinarunt, quod intestina abrasit, & aluum adeo fluidam reddidit, vt simul cum excrementis & sanguine anima exierit. Item si accidat, vt lactans mulier, vulneretur in capite, lactentiq. vbera tribuat in vitæ discrimen adducitur, vt contigit coniugi Iordani Balsami, quæ vulnerata parum supra tempus sinistrum, cum parua admodum cranei denudatione facta ab instrumento libere incidenti, continue puerulum vberibus enutriuit; & inde capite humoribus repleto inflammationeq. suborta extincta fuit. cuius ratio pulcre adducitur à diligentissimo Carpensi, dum inquit: Dico mulierem non debere lactare, seu emungi aliquo modo vsque ad securitatem apostematis: quia emunctio illa euacuat venas mamillarum, & ne detur vacuum à venis mammillas nutrientibus fluit aliunde in eas sanguis. & quamuis per mirach ascendant venæ ad mammillas sanguinem illis à matrice deferentes, à quo fit lac; ta-

Lib. de fra. cranei cap. de emu. lac. f. 59

tamen etiam à superioribus venis circa costas superiores pectoris veniunt venæ ad coquendum sanguinem conuertendum in lac, qui sanguis est calidus longe plus sanguine inferiori: & illæ venæ etiam, ne detur vacuum, tam superiores, quàm inferiores trahunt à sibi vicinis venis: & ita ponunt humores in motu tam superiores, quàm inferiores. quia ergo venæ prędictæ superiores sunt propinquæ venis gueden, & venis profundis venæ apoplecticæ, siue venæ somni nominatæ; ideo possunt caput replere, & capitis sanguinem ad motum ducere. quia gueden venæ, & apoplecticæ, sunt venæ, à quibus omnes capitis venæ ortum habent, ideo mulieres vsque ad prætactum tempus quiescant ab emunctione. Hęc Carpus. Caussa etiam mortis capite vulneratis esse potest coitus, qui etiam refertur ad inanitionem, aut continua eius cogitatio. coitus enim humores calidiores & fluxibiliores reddit, preterquam quod vacuando prosternit virtutem, stomachoq. præ cæteris nocet, cuius etiam consortio caput læditur.

CAP. VI.

Eris item qualitas interitus caussa esse potest, quando cum eius frigiditate, & siccitate tenuitas adiuncta est, vt clare apparet in multis Ciuitatibus, in quibus propter aeris tenuitatem capitis vulnera difficillime curantur. dicebat.n. Gal. quod aer corpora densissima expedite penetrat: ideo nisi arte & magna admodum diligentia eum vitemus, & corrigamus, craneum, membranasq. permeando, cum ipsũ tum cerebrum, & varie etiam pro qualitate tenuitati adiuncta afficere potest, puta ôs corrumpere, membranas vellicare, & ad difflandum difficiles partes reddere. postremo etiam cerebrum refrigerare potest, quod quando accidit malorum vltimum est illi, cui caput fractum est. hoc uero postremum, non hieme tantũ, sed etiam æstate accidere potest, quia cerebrum eodem Galeno teste, est quouis aere calidius. neque obstat, quod multę regiones frigidę reperiantur, in quibus capitis vulnera facile sanantur, vt tota fere Germania, & Polonia. quia quamuis ibi aer sit nostro valde frigidior; tamen quanto nostro frigidior est,

tan=

tanto etiam crassior: unde nec subiecta corpora permeare, nec ita facile læsionem imprimere valet, sicut ille, qui non ita frigidus est, sed magnam tenuitatem adiunctam habet. quæ forte caussa est, cur quidam anni, & quædam eius tempora ac constitutiones reperiantur, in quibus omnes fere in capite vulnerati Bergomi, modo moriuntur, modo sanantur, ut cum aer propter ventorum defectum, & pluuiarum multitudinem, vel propter ventorum multitudinem, & pluuiarum defectum; vel propter aliam quampiam caussam occultam, uel manifestam alteratus, & mutatus, modo tenuior, modo crassior redditur.

CAP. VII.

Edici imperitia, vel negligentia multis modis interitus caussa est, maxime vero cum Medicus à principio affectionem non cognoscit, ob idque morbo debita auxilia non administrat, puta cum vulnus cauum, vel sinuosum scalpello non incidit, ut medicamentum apte admittat, & excrementa reddat; aut adimendum non aufert, non abradens, non per-

perforans, si abradendum, aut perforandum quidpiã sit; vel certe male, & inepte abradit, vel perforat. neque enim secare expedit ipsas suturas; sed ab ipsis recedere, & in proximo osse ista agere. Male etiam agit Medicus, si os adnexum membranæ violenter auellat. de qua operatione, Deo fauente, postea loquemur. Medicamentum etiam aliquod acutum, seu acre, aut grauans vt Emplastrum ponderosum vel premens nimis, si adhibuerit; aut actu frigidum, à quo inflammatio excitari potest in vulnere, vel circa vulnus, male administrauerit; vel linamẽtis vulnus violenter apertum detinuerit; vel vinculo nimis arcto vsus fuerit. Hoc.n. à Paullo latum parari iubetur, nec admodum adstringens, sed tñmodo vt linamẽta retineat. consulte ergo operaretur, si dum caput secandum est, methodum ab Hippocr. traditam seruaret. is enim quoties vulnus apertum tenere cogebatur, vt mala ossis introspiceret, primum procurabat, vt linamenta in vulnere sine admodum adstricto vinculo retineret: secundo, vt inflammationem arceret, cataplasmate vtebatur, ex polenta tenuissima, quæ aceto subacta incoqueretur. eandem verò maxime glutinosam fieri volebat, ut linamenta in vulnere minimo cum labore retineret; atque ita ligatu[r]æ adstrictionem fugeret. quæ ad caput humores trahere potest. quam etsi Hippoc

Lib. 6. c. 90.

Lib. de cap. vul.

dum linamento,& cataplasmate vtitur,adhibet;non ob aliam tamen caussam id facere videtur,nisi vt cataplasma vulneri superpositum retineatur,dum siccetur: neque vulnus cataplasmate onerat; sed solummodo partem vulnus ambiētem circundat. inquit enim: Hic vsus cataplasmatis, & artificiosus est, & multum prodesse potest. videtur enim ulceri opitulari vis eorum, quæ circumponuntur. Nostris vero temporibus dum caput secandum est, vsus albuminis oui inualuit, non quod Hippocratici emplastri uices suppleat, aut melius sit; sed quia parabilius est; forte etiā quia vsu receptissimū in alijs corporis partibus sauciatis. sed in capitis vulneribus non ita recte ipso nos abutimur. sed vtcunque sit, optimū esset; si dum caput secandum est, non albumine; uerū Hippocratico emplastro uteremur, non tamen quorundā imperitorum abusum sequentes, qui eo toto fere uulneris tempore abutuntur. At didici quod si uulnus sine cranei læsione fuerit, et motis, idest linamentis, & emmotis, idest medicamētis, quæ linamentis excipi solent, vtemur (quoniam ut plurimum Galen. teste pinguia sunt,) in vitæ discrimen capite uulneratus adducitur, quia & linamenta, & medicamenta pinguia, vulneri agglutinando aduersantur. Et quemadmodum in uulnere simplici linamēta ipsum ui apertum detinendo inflammationem excitare, &

Lib. de Med.

emmo-

emota sordes nutrire, ideoq. interitus caussam producere; ita uulneris compositi praecipueq. cum contusione complicati intempestiua agglutinatio mortem afferre potest. tunc enim non glutinandum, sed danda opera est, ut ulcus quam celerrime suppuret. hoc enim pacto, quae iuxta ipsum sunt inflammari non poterunt, ipsumq. purum quam celerrime efficietur. Inquit etiam Hippoc. Necesse est laceratam, collisamq. à telo carnem, in pus uersam tabescere. & postquam purgata erit, siccari ulcus debet. nam sic mature admodum ulcus sanescet, & caro non humida, sed sicca producetur. Quod si cerebri membrana reperitur detecta, uel detegenda est, cum primum denudata fuerit, si cum siccantibus procedemus; uel lenientibus magis quàm par est, utamur, error accidit; unde miseri uulnerati uix mortem euadunt. Quidam etiam medendi methodum nō tenentes, modo ad siccantia, modo ad lenientia, magno cum uulneratorum discrimine pertranseunt, non perpendentes, quod si statim cum siccantibus procedimus, facile in inflammationem membranarum incidimus. si uero ultra debitum tempus lenientibus ipsis utamur, caro humida, mollis, ac hebes generatur, subiecteq. partis temperie corrumpitur. Atqui malum est in ulcere carnem humidam esse, hebetemq. & diuturniori tempore purgari. quare

quam celerrime lenitio ipsa tentanda; deinde vlcus sic candum est. Item si, cum aeris frigiditatem & tenuitatem timemus, pelles, pannos, stuppas, & alia sine discrimine capiti superponamus, nulla temporis anni, aut capitis temperaturæ habita ratione, vulneratis nō leue periculum affertur. Quibus addere possumus aeris Medici iussu apparatum, cuius cum parua vel nulla habetur cura, multa damna infert, tam si frigidior, quàm si calidior reddatur; vt etiam cum vulnerati locis frigidis & humidis, vel iusto calidioribus, aut nimis spatiosis, & apertis, aut nimium conclusis, & suffocatis collocantur. aer.n.non liber neque perflatus facile putredinem contrahit; qua cōtracta, si corpus cacochymum, quod frequens nostris temporibus accidit, aut calidi fuerit temperamenti, febres accēdit; vel saltem humores facile mouet. ij vero moti caput facillime, & partem læsam, ac debilem petunt. vnde sequuntur postea sæpius inflammationes, febres, deliria, mortesq;. Quod si, dum Medicus vulneri medetur, illud refrigerari permittit, nec petijs calidis vulnus fouet, præcipue aere frigido exsistente, omittitq. multis candelis accensis, vt optime Carpus, & Arceus monet, ambientem vulnus aerem alterare, ægrotantem vulneratum in vitæ discrimen adducit. Comperi etiam continuas visitationes, præsertim cum vulnera-

tum

tum sub amicitiæ specie inuisunt inimici, aut suspecti, non paruum ei damnum intulisse. animus n. ægri inde perturbatur, plerunque humores incalescunt, & ad laborantem partem fluunt; vt id quoque addam ab ijs, qui frequēter talamos ingrediuntur, & egrediuntur, aerem inequalem, et modo calidiorem, modo frigidiorem reddi. quæ inæqualitas capiti vulnerato summe infesta est, & non raro rheumatum conciliatrix. Ad medicantis item imperitiam, aut negligentiam mortis caussa refertur, cum totius corporis nullam curam habuerit, victum conuenientem non imperando, nec sanguinem mittendo, aut opinionem eorum sequendo, qui in vulneribus primo quoque tempore à sanguinis missione abhorrent, eiusmodi operationem contra præceptū Hippoc. Gal. Auicennæ, & aliorum classicorum medicorum vsque in tertiam & quartam etiam diem, si Dijs placet differētes, aut humores superfluos non purgando. Volebat. n. Hipp. purgationem ventris deorsum factam plurimis vlceribus conferre, atque vulneribus, quæ sunt in capite, & in ventre. Non tamen desunt Neoterici quidam, vt Franciscus Vallesius, qui in capitis vulneribus non esse vtendum purgatione putat, præcipue si tempus anni calidum fuerit; sed solummodo clysteribus acrioribus, & tenui victu, timēs id, quod in lib. de locis in homine dicitur ab Hipp. febri-

Sect. 6. lib. 2. de mor. po.

Febricitanti caput ne purgato, ne furiosus fiat, calefaciunt. n. ait caput pharmaca purgatiua, & ad caliditatem febrilem, accedente ea quoque, quæ in medicamento est, insania fit. eiusdem sententiæ fuit etiam Franciscus Arcæus Hispanus, qui vix ullum medicamentum purgans in his casibus admittit. Sed hos summe errare existimo. quia dum humores saltem, qui in primis vijs sunt, non euacuantur, ab eis redundantibus vapores in caput tolluntur, qui ad inflammationem excitandam concurrere possunt. Non negarem tamen eos in magno errore versari, qui medicamentis valenter trahentibus, præcipueq. scāmonium, & similia recipientibus capite vulneratos purgant. eo quod à medicamentis huiuscemodi acribus ponuntur humores in motu, qui ad laborantem partē facillime postea fluunt, vt contigit superiori anno Antonio Carminato incolæ vallis Breni. hic. n. vulneratus in capite à re contundente cum meningum denudatione post tricesimum diem iam conualescens sumsit Rhabarbarum (quo antea ob chronicum morbum sibi familiarē vti solebat) quod nihil eduxit, sed humores agitauit adeo, vt caput impetentes, erysipelas phlegomonodes excitarunt. cui subsecuta sunt varia apostemata in capite & facie, & tandem interitus ipse. quod vix euenisset, si nostris preceptis obtemperasset. cum potuisset sibi sat

Lib. de cu. vul.

esse

esse detractio sanguinis, & purgatio ab initio facta. Mea ergo sententia in principio vulneris, & multo magis in progressu valenter purgantia, & ut aiunt medicamenta electiue educentia uitentur, in usum solummodo lenientibus, aut leuioribus reuocatis. Insuper capite, aut aliter fere vulneratus, caussa medicantis interire potest, quoties non cogitur iacere in loco decliuiori, quo sanies facilius effluat; aut si aliter fieri nequit medicamentum aliquod extrahens non apponitur vulneri, vt naturæ debiliter operanti succurratur, præcipue in parte capitis superiori, quo loco natura propter situm altiorem difficilius saniem expellit. Medicus etiam caussa mortis esse potest, si mulierum familiaritatem nimiam, & seruitutem, presertim speciosarum, vulneratis non interdixerit. ex harum.n.continua conuersatione, si non actus Veneris, saltem continua eius cogitatio oriri potest, quę non paruum nocumentum afferre solet. Si Medicus igitur his mentem non adhibuerit, id quod Areteus dicebat, sequetur, ut scilicet ex leuibus initijs morborum capitis, fines mortiferi sequantur. quia infirmis, ut Ouidius poeta dicebat: Caussa pusilla nocet. lib. 1. c. 2

CAP. VIII.

Ae sunt caussæ, quæ præter eas, quę ab esentia uulneris petuntur non Bergomi tantum, sed vbique locorum capite vulneratis mortē afferre ualent. à quibus omnibus quamuis aliquādo apud nos mors sequatur: non tamen id adeo frequens fit, ut plures sic affecti in hac patria, quam alibi moriantur. non.n.in hoc terræ & orbis tractu desunt boni habitus homines, Medicisq. præceptis obsequētes; neque Bergomensis aer (alioqui satis laudatus) capiti adeo contrarias qualitates obtinet, ut ad illum huius mali caussa sit referenda; & non omnibus huius Ciuitatis Medicis imperitiæ nota iure inuri potest. Necessarium ergo arbitror particularis effectus, particularem etiam uenari caussam. Ea uero & occulta & manifesta esse potest. occultam caussam reijcimus, cum non desint manifestæ. nec insueta uulnerato capiti umquā super uenire uisa sunt symptomata, quemadmodum Aluarus Non. Hispanus Antuerpiæ accidisse anno 1574. memoriæ prodidit, dicens: Nescio qua ratione id deprehendimus hoc anno Antuerpię, ut plurimi citra Caluariæ læsionem ex cerebri, seu menyngum concussione

In scholijs ad Arcai.

sione effluente è venis sanguine obierint. quod malum eo magis fuit capitale & funestum, quominus illi, qui sic affecti erant in insolita symptomata incurrerent. nam cum septimo, aut ad summum quartodecimo die symptomatibus ab Hipp. descriptis hæc se noxa manifestet, hi illis diebus bene valere, non febrire, non vomere; cæperunt decimoseptimo, & vicesimo; & quod magis est mirandum quinto & vigesimo, hæc se se ostenderunt; mortuiq. sunt oẽs. Hæc Aluarus. Quãuis aũt doctus iste Medicus huiusmodi mortis causam in manifestam rei jciat, scilicet in cerebri, seu menyngum concussionem, ob quam è venis sanguis effluxerit, qui inflammationem, aut apostema, & denique interitum attulerit; non tamen meo iudicio ueram caussam huius euetus attigit. quia ante numerum dierum ab eo propositum cerebrum necessario concuti debuit; potuitq. sanguis è venis effluere. neque caussa apparet, cur eo eo anno cerebrum concuti, sanguisq. effluere debuerit, magis q̃ anterioribus, & posterioribus temporibus. Quod si sanguis e venis effluxit propter contusionem, quomodo usque ad decimumseptimum, aut vicesimum quintum diem antequam corruptionis membranarum vel cerebri inditia apparuerint, inclusus retineri potuit? sanguis. n. extra vasa à natura nõ regitur. quare statim cõcrescit in grumos; mox putrescit, ac in saniem

vertitur: & proinde putredinis effectus cito producit, nempe febres, deliria, & mortem, (vt sileam alia) quando nemo est qui ignoret, quam sæua symptomata ad cõcretum in grumos sanguinem sequantur. Quo circa, caussa, ob quam eo anno vulnerati in capite frequenter Antuerpiæ mortui sunt, non ad cerebri, seu menyngum concussionem, propter quam sanguis e venis effluxit; sed potius ad aliquam aliam caussam manifestam, vel occultam referenda videtur. & quia symptomata insolito tempore apparuerunt, neque acutorum morborum morem seruarunt, quem tamen si os læsum non fuisset, seruare debuissent, forte non ab re erit, si id à cælesti influxu euenisse affirmemus. cuius influxus vim in nostro aere, per viginti, vel triginta annos continue perdurasse non credendum, præcipue cum, quos hucusque mortuos audiuimus, symptomatibus ab Hippoc. & alijs auctoribus descriptis correpti fuerint; neque alijs diebus quàm quarto, septimo, aut vndecimo, vel ad summum quartodecimo, aut interuenientium aliquo. Quare nos id ad manifestam lubentius, q̃ ad occultam referimus. cuiusmodi sunt iam supra enumeratæ, de quibus ita actum est, vt vix alia, ni fallor superesse videatur, exceptis quæ ab instrumentorum, à quibus vulnera fiunt, et particulari nostra aeris qualitate desumũtur.

Sed

CAP. IX.

ED antequam vlterius procedam, videre operæpretium est, quibus capitis vulneribus facilius & frequentius interitus adueniat. quia apud nos æque omnia vulnera letalia sunt. sæpe uero in non leuem admirationem adductus sum vulnerum pericula contemplatus, non à magnitudine vulnerum, aut læsæ partis præstantia proficisci, (q̃m aliquando facilius sanari videntur magnæ, quàm paruæ discissiones,) sed ab ossis cranei vulnere denudati coloris mutatione. q̃m eius ita color à naturali recedit, & variat, vt oĩ penitus humiditate priuatum uideatur, tametsi alioqui illæsum appareat. Huic vero coloris mutationi, & siccitati plurima tractu temporis accedunt symptomata, & denique mors ipsa. id vero omnibus eiusmodi vulneribus, tam ab incidẽtibus, quàm à contundentibus telis inductis, superuenire solet; sed frequentius ijs, quæ contundendo facta sunt. Antequam autem naturalem colorem os perfecte exuat, ex florido & roseo, vt ita dicam, fit liuidum adeo, vt tandem sensim exacte exsiccatum appareat: nonnunquam etiam amisso naturali colore humidius videtur

antequam siccitas se ostendat. à qua humiditate, non solum tyrones chirurgos, sed etiã, qui vulgo sapientiores videntur, non raro delusos fuisse vidimus; os illæsum arbitrantes, sensimq. hoc modo infelices capite vulneratos ad orci fauces abire permittẽtes. quæ profecto coloris in osse mutatio, & humiditas aucta; & deinde apparens exsiccatio, nihil aliud est, quàm ipsius corruptio. hoc aliquando in primis diebus, aliquando tardius fieri consueuit. & aliquando priusquàm craneum corrumpatur symptomata antecedũt membranarum inflãmationem indicantia; quando aũt nullum apparet prius, quàm ossis corruptio partibus internis fuerit communicata. qua ex distinctione clare elici potest, quod prima corruptionis species ab interna; secunda ab externa caussa originem ducit. illa certe fit, propter membranarum inflammationem natam, vel ab humoribus confluentibus; vel à materia ibi propter vas aliquod ruptum congesta, quæ putrescens, calidosq. vapores ad craneum mittens eius naturalem temperiem vitiat; & insuper si insaniem conuertatur proprio etiam colore inficit. Alterum vero corruptionis genus externæ soboles est caussæ, vt diximus, corrumpentis. Differunt autem, quoniam primæ corruptionis species, siue ea fiat, anteq̃ craneum ipsum corruptum appareat, siue etiam vno & eodem tempore,

eius

eius statim febris comes est, aut oculorum dolor, aut aliud simul apparens symptoma, quod membranas inflammatione, aut apostemate, affici demonstrat, siue primis diebus, siue etiam posterioribus, ab inducto ictu. In secunda autem corruptionis specie, nullum symptoma videmus ante cranei corruptionem. corrumpi autem ipsum, vt plurimum incipit secundo, aut tertio, aut quarto die, aut etiam serius, vsque ad vndecimum diem, citius et tardius, prout corruptionis caussa maior, vel minor exstitit. nullo interim suborto accidente, quod metum inuehat. (non. n. loquor de ea mutatione coloris in osse, quæ superficiem tantum apprehendit, præcipue vndecimo, vel decimoquarto die transacto.) commune vero symptoma est febricula quædam, cui postea (non interueniente longo temporis tractu) plurima alia adnectuntur, & tandem mors ipsa. Hæc vero secunda corruptionis species, fere sequitur, vulnera à contusione facta: & frequentissima est, præsertim in hac patria, ob situs inequalitatem, lapidum multitudinem, & variam eorum figuram, simulq. aliorum instrumentorum contundentiũ conditionem, & copiam. Quare mirum non debet esse, si frequentissime contusionibus, osse capitis denudato, cũ apparente fractura, vel sine, ista etiam cranei corruptio, quam exsiccationem vocant, superuenit, vel integro apparente craneo.

Hæc

Hæc (nisi medica manus opem ferat) sepe ineuitabilem affert mortem. Dixi Craneo integro apparente, quia,in quibus os vsque ad craßam menyngem fractũ est,adeo vt aliquantisper sit denudata, ista cranei corruptio superueniens, nullum periculum afferre solet. solummodo enim mortem afferre videtur, vbi craneum integrum conspicitur.

C A P. X.

Ssis igitur, quod licet integrum appareat, sub contuso vulnere cõtusionem nihilominus patitur, corruptionis caussa quęrenda est. Superius diximus, quod os ante quam corrumpatur, aut vno & eodem tempore coloris patitur mutationem. Huius ergo primum indaganda caussa. Color est qualitas, quæ ex primarum mixtione resultat, consequiturq. qualitatum mutationem, potissimum cum rerum temperamenta & formę mutantur, & corrumpuntur; adeo vt, quoties color substantiæ ossis mutatur, à mutatione temperamẽti, seu formæ ipsius videatur prouenire. ossis vero forma, nisi sit eius naturale temperamentum, saltem sine eo non consistit. Quare ad mutationem huiusce=

iuscemodi verisimile est etiam eius naturale temperamentum solui: id vero soluitur, maxime cum in eo putredo, demumq. corruptio inducitur. putredinem uero ossis ipsius ariditas sequitur. dicebat n. Celsus: Os id quod vitiatum est, aridum sit necesse est. quoties ergo os mutauit colorem, & aridum est, putridum etiam & corruptum, est dicendum. Videndum igitur, quæ ossis sic contusi integri apparentis temperiem soluere possunt, & in eo causare putredinem: hæc vero esse videntur primo Aer; secundo pus; tertio medicamenta; quarto humorum influxus; quinto nutrimenti priuatio, propter vasorum craneum nutrientium interceptionem.

CAP. XI.

Quo ad primum ergo tractus Bergomensis regionis montanus est, longe à lacubus, paludibus, ac alijs aquis, presertim stagnantibus. vnde in eius aere pauci exsurgunt vapores. & quotquot in eo et quacunque de caussa esse contigerit, facile discutiuntur à ventis, à quibus continuo perflatur, ita vt apud nos fere semper sit aer purus, siccus, ac maxime tenuis,

nuis, magnam penetrandi vim obtinens. nec tamen intense frigidus est, adeo vt capiti vulnerato noxam inferre sua frigiditate sit affirmãdus. Cremẽsis.n.aer (si relatis sit stãdũ) nostro frigidior est, vt et Germanicus, & Polonus, attamẽ his in locis aeris frigiditate non impediente, fere omnes in capite vulnerati sanitati restituuntur. id quod nequaquam eueniret, si frigidi aeris qualitas accusanda esset, os cranei siccare & corrumpere. deinde quomodo frigiditas non intensa posset interficere? Quare si aer corruptionis, seu putredinis cranei apud nos caussa statuendus est, id potius in eius tenuitatem referendum arbitraremur; non quod tenuitas ipsa per se noxam inferat, cum sit qualitas secunda, quæ nisi aliarum interuentu agit; sed quod occasionem alijs qualitatibus, quæ per varias & inæquales admodum constitutiones in nostris montibus mire inconstantes sunt in agendi os præbeat, & permittat. aer tenuis os promtius subit, quàm mediocris, aut crassus; quæcumque fuerint ambientis constitutiones, intensæ, siue calidæ, siue frigidæ, siue humidæ, siue siccæ, vel complicatæ ossium denudatorum temperamento aduersantur; natiuumq. calorem oĩum operationum naturalium caussam labefactant & extinguunt. hoc vero eo facilius sequitur, quo tenuior extiterit. tum enim non tantum cranei substantiam per-

permeare, sed etiam ad membranas, & cerebrum perueniens eorum temperamentum soluere potest. id vero dupliciter faciet, vel primario frigiditate sua calorem natiuum extinguendo, vel per accidens poros constipando, & difflationem prohibendo. Dicebat Gal. algorem & frigiditatem efficere corpora neruosa difficilia ad difflandum eorum substantiam contrahendo, & condensando. prohibita vero difflatione non mirum est, si craneum corrumpitur concepta putredine, membranaeq. saepissime inflammantur. Hinc ergo aliquando caussam primę speciei corruptionis cranei pendere arbitramur; quoniam membrana exquisito sensu pręditа aeris praecipue frigidi laesionem facilius percipit, quam os. ideo ea inflammationem contrahens, calidos vapores ad craneum mittit, eumq. etiam tangendo, & medio vasorum, quae à membrana ad illud mittuntur, quodammodo inflammatione afficit. idq. prius ab aere male affectum, & nutritione destitui incipiens, ac periclitans facillime corrumpit. Huius vero corruptio, vel simul cum inflammatione membranarum, vel parum post apparet, longeq. à secunda specie corruptionis differt. Nonnullos enim vidimus, quibus craneum contusum non erat, sed solummodo denudatum, vno die nec febrire, nec alio affici symptomate, sed in omnibus secundum rationem se habere. posteriori 4. Sim. med. c. 2

riori vero, cum inflammationis membranarum, ossis corrupti signa simul fuisse, qui mortui sunt. Hoc aūt præcipue accidit, quando aeris non habetur cura, nec eius qualitas timetur, vel thalami adeo calidi præparantur, vt caput valde calefiat, ob idque humores ad ipsum confluant, vt inflammationem excitent, quæ vulneratos postea interimit. similem cum aere noxam adfert etiam materia confluens ab intrinseco, ad membranam loco affecto subiacentem, seu propter vas ruptum, seu per ossis rimulam, vel eius poros transiens. nam ibi congregata & putrescens, ossis etiam temperamentum soluit. Quomodo vero aer solus secundam corruptionis speciem efficere possit, non patet, eo maxime, quia sæpe (licet aerem alteremus, & quo adfieri potest emendemus) euenit.

CAP. XII.

N Medicamentorum autem malum vsum forte culpa aliqua est reijcienda. quoniam ossi oleosa medicamenta, vel alia fluida aliqui indiscriminatim superponūt, sufficere existimantes si linamentum siccum præmiserint, licet totum postea vulnus

re=

reliquum sine vllo timore oleosis impleant, perinde ac si linamenta illa siccissima, rarissima, & leuissima oleo madere nequeant, & omnia oleosa, vel quæuis alia liquida ab osse arcere queant. quod & falsum & ridiculum est. Medicamenta.n. quæ craneo nudato admouentur, non solum sicca potentia, sed etiam actu talia esse debent. Dicebat Gal. In nudatis ossibus pinguia pharmaca vitamus, siccis solis vtimur, fugientes emmota. 5. de cõ. medi. p gen. 14. *ex quibus Gal. verbis elicitur quod, si medicamenta, quæ linamentis superducuntur, ossibus denudatis non competunt; multo minus ea, quæ humidã, siue fluidam substantiam habent, conueniunt. hecq. videtur ratio, quia, quæ humida sunt, & fluxilia, præter q̃ quod maior eorum pars temperamento ossis aduersatur, poros et cranei permeare possunt, secumq. ichores in vulnere genitos, aut saniem altius per eius substantiam vehere; qui postea, propter eorum crassitiem & et pondus, sub osse detinentur, & interitum adferunt. Neque credendum, quod ossis cranei expultrix facultas eos repellere possit, & impedire quominus in id altius subeãt; quia os corpus similare est, frigidum, & siccum, cuius operationes ob id tardæ sunt. dum autem os carne nudatum est, propter pus, & medicamentorum, & corpus uim, eorundem etiam qualitates illud alterare possunt. quibus omnibus debilis iam*

propter morbum effecta pars, difficile admodum obstare potest. quo fit, vt in huiusmodi substantiam, & altius, & profundius liquidum quoduis & fluidum corpus facile irrepat, & recipiatur. Vnde rationi consonum est ob hanc caussam Hippocratem dixisse, vlcus in capite, neque vino, neque alia re esse madefaciendum, quod ab eo non propter carnem, sed propter os, de cuius læsionibus præcipue tractat, dictum fuisse credendum. neque vinum solummodo à curatione vulnerum capitis excludit, vt clare ex Cornarij, & cuiusdam alterius doctissimi viri translatione patet; sed humida omnia: sic dicens, Vlcus in capite nullo humore humectare oportet; ac ne vino quidem, vel certe quam minimum. prius enim antequam de vino loquatur, humida omnia à curatione vulnerum capitis reijcit; quemadmodum etiam in libro de vlceribus fecerat. & quia ibi vinum non excluserat, immo illud comprobauerat; idem de vulnerum capitis curatione non esse intelligendum admonuit, dicens, Ac ne vino quidem, quasi dicere voluisset Hippocrates, quamuis vinum pro alijs vlceribus curandis acceperim; scias tamen hoc capiti vulnerato non conuenire. adiecit autem Quam minimum, vt alij vertunt, Temere; fortasse, vt si aliquando pro vulnere abluendo, vel alia de caussa vino vti velimus, eo temere

non

non utamur. temere autem vino utendum non videtur, non quod eius qualitas vulneri aduersetur, carnem adstringendo, & comprimendo, carnisq. meatus obstruendo. non enim omne vinum ita adstringit, vt carnem vltra debitum cogendo, & comprimendo dolorem inflammationemq. moueat, quemadmodum facit, quod vehementer austerum est. Immo vinum, quod modice austerum est, pro vulneris curatione à Galeno adeo probatur, vt se eos, qui grauissime vulnerati fuerant, curasse fateatur, multiplicem pannum vino nigro austero madentem vulneribus inducendo. Neque Hippocrates vinum, quod sit austerum, vel dulce, aut acidum rejcere videtur: sed uinum omne in genere. quod autem omne uinum non adstringat, adeo clarum est, ut nulli non sit manifestum. Verum dato quod uinum ab Hippocrate in uulnerum curatione damnatum fuisset, eo quia carnem adstringat, comprimatque, non apparet caussa, cur cætera humida reijciat. Inquit enim iuxta Vidij translationem Vlcus in capite neque uino, neque alia re, madefacere oportet, aut certe quam minimum. quare ab Hippocrate uini usus, aliorumque liquidorum, interdictus fuit, ne propter eius fluidam substantiam, super os labens, eius latibula, porositatesq. permeet, ac saniei, quæ cõtinue in uulnere gignitur, portionẽ ad membra-

3. de fra ctu.

branam, & cerebrum ducat. idque interitum adferat. quibus addere possumus, vinum in capitis vulneribus ab Hippocrate reijci, quia non adeo siccum est, vt temperamento ossis par sit; sed eius respectu humidum exstet; ob idque ipsius temperamentum euertere valeat. Quo circa, si vinum alijs vlceribus
3.met.4 amicum, & (vt Galen. dicebat) omnis vlceris optimum medicamentum, ea de caussa Hippocrates à curatione vulnerum capitis excludit, adeo vt si eo aliquando vti velimus, temere non vtendum præcipiat: quid de alijs humidis medicamentis intelligendum sit, prudentissimo lectori iudicandum permitto. Itaque si vinum, quia humidum, non conuenit, ergo nec lotiones, quæ à quibusdam parantur; nec mel roseum, (præcipue quando os nudatum est;) nec alia, quæcumque ea sint, humida, cum caput vulneratum est; sed solummodo non potentia tantum, sed etiam actu sicca & arida, vt ea sunt, quæ Galen. lib. quinto de compositione medicamentorum per genera, Cephalica appellat.

CAP. XIII.

Vando vero os cranei corrumpitur sine vllo apparente tumore, aut inflammatione, aut alio quouis in vulnere symptomate, humorum influxum causare non possumus. & quamuis is aliquando contingere possit, (vt in Erysipelate,) raro tamen ossis superficiem transit. Sed hic mirari subit, cur Galeni tempore, ossibus denudatis raro erysipelas superuenire solebat; nostris vero temporibus, sæpe. id quod obseruauimus, præcipue anno octuagesimo quarto supra sesquimillesimum; quo tempore id, non solum hominibus vulneratis calidæ temperaturæ; sed etiam frigidæ, superuenisse vidimus. Immo, quod peius erat, si cutis ferro, aut caustico medicamento aperiebatur, (frigida, quæ prius morbum excitauerat & fouerat caussa non obstante,) vt in tumoribus etiam, melancholicis, malum id superuenire solebat. anno uero, in quo hæc scribere postea cœpi, multi vulnerati in capite cum ossis denudatione, vel fractura interierũt, præcedente erysipelate in affecta parte. quod deinde paullatim totũ corpus circuẽs, aut ad partes internas retrocedens, vt plurimum enecabat. quod si qui euasissent 7. apho. 19.

cuti-

cuticula, pilisue decidentibus glabri fiebant. Quare patet contra uulgi opinionem, quod frequens interitus uulneratorum in capite istius anni, non à particulari à corporibus cælestibus demissa lue, sed à superuenientis morbi natura pendere. patet enim erysipelas caput apprehendens necem non raro afferre, pręcipue capite uulnerato exsistente, eo tunc propter uulnus debiliore, ob idque promptiore ad excrementa suscipienda, & retinenda reddito.

CAP. XIIII.

Vod uero pertinet ad uasorum cra neum nutrientium interceptionē, nemini dubitandum, vasa cra= neum nutrientia ipso denudato simul cum eo continui solutionem & diuisionem pati. ex qua os ta bescere, (ne dicam mori) contingit; quia medulla illi nutrimentum suppeditat, licet non adeo copiosum, ut sufficiat etiam parti denudatæ perfecte nutriendæ. ue rum quoties os nudatum est, & nutrimenti penuria non laborat, difficile ab ambiente alteratur. quam arbitror esse caussam, cur aliquando ossa denudata squāmam non remittant. quod in multis obseruauimus; præ

cipue

cipue vero in craneo Perillust. Comitis Octauij Brembati, cui per multos dies cranei portio carne exuta permansit; in eoq. tandem caro supercreuit, tametsi nulla ossis portio, aut squama abscesserit. sed quoniam in omni orbis parte contingit per vulnera vasa diuidi plurimis non intereuntibus: ideo neque hæc particularis apud nos fuerit statuenda caussa, quæ cranei temperiem euertat, interitumq. adferat.

CAP. XV.

I ergo nec aer, nec pus, nec medicamenta, nec humorum fluxio, aut vasorum præcisio, caussæ peculiares dici debent, à quibus frequentius hic, quàm alibi, ossis cranei putredo sequatur, ac corruptio fiat, quænam erit caussa? An forte ea, quæ vulnus efficit? superius enim dictum fuit maiorem partē vulnerum, quæ hac in regione capiti accidunt, ab instrumentis contundentibus fieri; & si craneum corrumpatur, id præcipue vulneribus à re contundente factis superuenire: idque secundo, aut tertio, aut quarto die prodi; aut aliquando nonnisi vndecimo alicuius interuenientis symptomatis. Quare necessarium ar-

bitror ad examinandam instrumentorum contundentium naturam accedere.

CAP. XVI.

Orro quæ contundere possunt, eiusmodi sunt, vt non solum quæ diuisæ oculis subijciūtur, lædant; sed etiam in ijs, quæ illæsæ à principio videntur, semina mortis abscondant, quoties craneum contuderint. quamuis enim oculis, à contusione læsio inuecta non appareat; fieri tamen potest, vt vasa in cerebri membranis, dura, vel tenui, dicta pia matre, vel in plexu coroide, vel denique in ipso cerebro, siue vena, siue nerui rumpantur. nerui n. vbi à cerebro oriuntur, mollissimi sunt. Quod offensæ genus libere, expediteq. incidentia raro efficere solent. Sed de læsione, quæ partibus sub craneo contentis accidit, nobis modo non est sermo; sed solummodo de ea, quæ aduenit craneo ipsi contuso, non apparente ad sensum contusione. quam exsiccatio, siue etiam corruptio, tandemq. nisi Medica manus præsto sit, mors sequitur. Hæc, ut supra relatum est, facilius, frequentiusq. homines apud nos e medio tollit, difficileq. à Medicis cognoscitur, ac

facile

facile curatur. Sunt tamen, qui eam adeo negligant, ut contendant, de ea locutum fuisse Hippocratem, propter prognosticum tantum, & ut diligentiorem redderet Medicum ad inuestigandum; non autem principaliter ut eam curaret. An uero isti Hippocratis mentem assequantur, suo loco patebit. Hęc læsio, quę à contundente instrumento in osse relinquitur, à Galeno Thlasma, & Thlasis; à nostris Collisio, siue contusio uocatur. quam idem ita describit: Cum exterior superficies eius, quod ita patitur, corporis continuitatem seruauerit, multæ uero exiguæ diuisiones in profundo extiterint, collisio, ac contusio uocatur hoc ęgritudinis genus. Ex quibus Gal. uerbis patet, quid sit collisio, siue contusio. quo etiam in loco addit, ea quæ collisionem pati debent, aut ex carnosis partibus, aut ex tenera ossium natura esse oportere; dicens: Necessarium est, ut sub ipso ictu in seipsum impellatur, & cauum fiat, quod colliditur; alioqui non collideretur. ut uero abeunte causa cauitatem obtineat, non est necessarium: nam magna ex parte mollia omnia ad naturę suę locum regrediuntur, ubi percussor discesserit. Quare ex Gal. uerbis elicitur collisionem in molli tantum corpore, ut in carne, & tenera ossium natura fieri, quia, ut Nicolaus Floren. dicebat, quanto os est siccius naturaliter, uel per ætatem, tan-

P. M. Thron. de capi. vuln.

De cau. mor. c. 2

to magis & citius contingit ipsum findi, ex occursu causæ contundentis; & econuerso, quanto minus est siccum, tanto minus contingit illud. Si ergo os cranei non admodum siccum fuerit, non ita facile apparenti fractura rumpetur; sed latenti. quæ collisio, siue contusio vocabitur. Omnium vero ætatum ossa, nō adeo dura sunt, vt si non secundum totam substantiam, saltem secundum eorum partem collidantur. Dicebat Celsus: Potest etiam euenire, vt ex ictu neq; findatur os, neque perfringatur, sed summum tantum collidatur, exaspereturque. Hanc collisionem Hippocr. in suo de cap. vulneribus libro, secundum modum fracturæ cranei posuit, phlasimq. appellat, sic dicens: Collidi os potest, quamuis in suo statu seruetur, & collisô rima non accedat. Hic secundus. huius vero collisi species sunt plures. nam plus, minusve colliditur, & altius, ac totum os. vel in summo magis, & non totum; & plus, minusue etiam quod ad longitudinem, & latitudinē pertinet. sed nulla postmodum conspectui cognoscitur, qualis sit & quanta. neque.n. vbi quid collisum est ab ictu, protinus malum oculis patet. Plerumque.n. in phlasi colliditur os, sic vt collisum non appareat.

CAP. XVII.

Vam fracturæ cranei speciem, vt supra dicebamus, quidam, qui nuper commentaria in lib. Hipp. de capit. vuln. edidit, ab Hippocrate connumeratam fuisse vult, propter prognosticum; itemq. ut Medicum valde diligentem reddat inuestigando eam collisionem, &c. Verum de ea tractasse Hippocratem, vt Medicus diligentior inuestigando redderetur, fateri non vereor: sed quod propter prognosticum, eam in medium attulerit, quasi hæc fracturæ cranei species curationi non subijceretur, non equidem; quia Hippoc. vtitur his verbis: Ad sectionem veniendum est, cum os colliditur, siue res lateat, siue in aperto sit; atque vbi finditur, seu rima oculis subijciatur, seu minus appareat. Præterea cum os inciditur, sic vt teli vestigium in eo relinquatur, & simul vel finditur & colliditur; vel sine vlla rima colliditur, in hoc fracturæ modo ad sectionem veniendum est. Ecce prudens Lector, quod diuinus senex de collisione, & rima verba facit; & vltimo collisionem, vt quæ exquisitiorem Medici diligentiam postulat, in medium adducit, dicens: Vel sine vlla rima colliditur, in hoc fractura modo, ad sectio-

P. M. Thron.

ctionem veniendum est. rursus, postquam fracturarum cranei modos enumerasset; & ostendisset, qui inter eos ossis sectionem postulant, vel non; simulq. quomodo in earum fracturarum cognitionem veniremus, ait: De curatione vulnerum capitis, deq. ratione, qua deprehendi debent mala ossis, quæ non apparent, ita sentimus. Modo collisio & rima sunt illæ fracturæ cranei species, quæ non apparent. ergo restat, vt de eis, non autem de apparentibus tantum fracturis primo & potissimum tractarit non propter prognosticum; solummodo, sed propter curationem: quod adhuc ex sequentibus verbis clarissime patet. subdit. n. Verum oportet vbi os nudatum sit, id operam dare, vt cognoscamus, quod conspectui non subijcitur, intelligamusq. num os fissum sit, & collisum; vel collisum tantum; vel non ita incisum, vt ostendat qua telum insederit; & præter id collisum, aut fissum, vel vtroque modo læsum sit; atque vbi aliquo ex his modis violetur, detrahere sanguinem oportet, osse per exiguam terebram perforato. Ecce quod dum de cranei perforatione loquitur, eam esse necessariam in fracturis cranei non apparentibus ostendit. cuius adhuc clarum argumentum est, quia vult craneum exigua admodum terebra perforari; quod in magna fractura non sufficeret. Contra vero, inquit: Id os quod à suo statu recedens desidit raro,

se=

secandum est; & quæ maxime desident, & maxime perrupta sunt, minime sectionem requirunt. ad hæc neque sedes teli vbi os non finditur, & colliditur, secari debet; neque etiam quod præciditur, si incisio magna fuerit, & lata. Præterea Hippocrates dum modum secandi craneum ostendit, pericula recenset, quę subitam ossis à membrana separationem sequi solent. ideoq. ne in ea incidamus præcipit, vt os, quod vndique sectum est, per se à membrana abscedere permittamus. ergo ossis sectionem instituit, pro fracturis cranei, in quibus os non vehementer afflictum est, vt est collisio, et rima. Si enim os vehemẽter læsum fuisset, celerrime ut Gal. dicebat, membrana ab eo recederet. De his autem fracturarum cranei speciebus principaliter Hippoc. locutus fuit; quia, cum collisio, & rima Medici oculos fallant, nisi in eis cognoscendis, & recte curandis admodum perspicax & diligens sit, multi occidunt. Quare id cauere volens quo ad fieri poterat, librum de capitis vulneribus nobis reliquit Hippocrates; contra. s. atque nostri æui Chirurgi faciunt, de cranei læsionibus præcipiens. Ipse enim non apparentes caluariæ læsiones cognoscere, & curare docet. Quidam ex nostris has silentio prætereunt, magnasq. solummodo cranei discissiones, & fracturas, quę Hippocr. teste sectionẽ non requirunt, curare docent: totiq. in eo sunt, vt glorien-

rientur, se cerebrum circumfluentem retinuisse, innumeraq. ossis confracti frustula abstulisse: cum tamen in magnis hisce discissionibus magis natura, quam Medicus operetur. Insuper vt aliquid non cuiq. communicandum eos fecisse appareat, quisque particulare ceratum, vel emplastrum proponit & laudat, tamquã miraculorum auctorem. id quod non aliunde, quam ab artis ignoratione et negligẽtia prouenire arbitramur. Si n. artem recte callerent, Naturam, quę ex Hippoc. morborum est curatrix, in his quoque paucis contentã esse non ignorarent, vtpote quę, à leso osse non putridã colluuiem includente, non opprimitur, & pus expellere, aliaq. necessaria ad sanitatem, paucis & quandoq. nullis adiuta remedijs perficere solet. id quod in antea dictis cranei occultioribus læsionibus, & collisionibus, haudquaquam efficere potest, nisi Medicus prudens & diligens, manũ admoueat, et suppetias ferat.

CAP. XVIII.

Eque ulli dubitandum, Librum Hippocratis, qui de Capitis Vulneribus inscribitur, esse inter legitimos connumerandum. quando Gal. Hipp. de Cap. Vulneribus librum scripsisse testatur: quẽ etiam se cõmentarijs illustraturum promittit. nullum

uero

uero Hippoc. lib. de capit. uulneribus exstare, preter uulgatum hunc, quē omnes in manibus habemus, certum est. cuius stylus & sentētiæ, (ut inquit Vidius) ab Hippocrate ipso nullo modo abhorrent. quare librū hunc, quem Vidius, & alij latinum fecerunt, vna cū Cl.mo Mercuriali preceptori nostro non ambigimus esse Hippocratis genuinum.

CAP. XIX.

AD rem igitur vnde digressi sumus redeuntes, dicebamus, quod secunda speties corruptionis ossis cranei superuenit vulneribus à contundentibus rebus factis; & quod nulla alia caussa nobis examinanda relinquebatur, præter eam, quę eiuscemodi offensam in capite efficit. quæ cum sit instrumentum contundens, videndum quomodo corruptionem, seu exsiccationem, in osse contuso caussare possit. Dicebat Auicen. quod in contusione pori comprimuntur ab impellente, quod fecit contusionem. quæ sententia à Neotericis scriptoribus corroboratur, dicentibus, quod dū pori comprimuntur à contusione, calor innatus suffocatur; & propterea quod ex eius suffocatione, ossis alteratio, & corruptio sequitur. Nec mirū, quia dum

4. quarti. tract. 2. c. 2. Mag. lib. de uul sclo. c. de osse corrup. Alfons. Fer. de sclo. vul. cap 6. Crucei9 lib. 1. c. 9 Holler. inst. chirur. lib. 3. c. 1.

meatus ossis compressi sunt, naturalis calor perspirare non potest. unde eius sequitur exstinctio, ad quam tandem mors: atque eo facilius, si, propter contusionem, sanguis in meditullij locum, aut ossis substantiam, aut sub craneũ, ex proprijs vasis & locis exeat, effundaturque. Hic. n. putredinem contrahens primum os, deinde membranas, ac cerebrum corrumpit. hanc vero corruptionem febris ante decimumquartum diem sequitur. unde stante Hipp. auctoritate eam ab ossis læsione oriri affirmare non dubitamus. inquit. n. Hippoc. Hieme plerumque ante decimumquartum diem; æstate, post septimum febris accedit. Præterea vero inter cetera quæ vulnerato superueniunt corruptionem ossis connumerat. hanc autem superuenire inquit, cum quis fractum esse os percipit, siue fissum sit, siue collisum, siue quouis modo ruptum; neque id radat, neque secet, quasi non egeat, & inuiolatum sit. qua stante Hipp. auctoritate, clipeus aerius excluditur, quo passim suã tegentes imperitiam abutuntur negantes in rimis & collisionibus ad sensum nõ satis apparentibus ossi ferrum esse admouendum. Sed ad rem forte quispiam dixerit, quomodo mors sequitur sępe in paruis cranei denudationibus? non. n. id ob contusionem, à qua ossis meatus comprimuntur; sed ob aliquam aliam caussam magis verisimile est euenire. quoniam ex parua cranei

de-

denudatione, parua etiam, aut nulla argui poteſt con-tuſio. Verū, ſi rem hanc diligentius ppendamus contrario modo eā ſe habere comperiemus. Argelata, cum de ſignis fracturæ cranei loquitur, inquit. Circa hoc notes, quod licet ſolutio cōtinui ſit parua, cōtingit tamen os fore fractum. Hæc autem videtur ratio, quoniam contundens paucum ſpatium apprehendens, ſi recta feriendo moueatur, magis ictum imprimit; quam ſi multum ſpatium occupet: quoniam pauca cranei quantitas minus telo graui reſiſtit; quam magna: quoties ſcilicet magna oſsis caluariæ portio à pari ictu feritur. in maiori n. quanto cæteris paribus, maior vis, ex ſententia Philoſophorum. Lib. 1. tract. 1. cap. 1.

CAP. XX.

Ed quoniam nonnullæ Regiones Ciuitatesq. reperiūtur, in quib. cranei contuſiones, non minus frequentes videntur eſſe, nec tamen in ijs adeo frequentes ſunt mortes à contuſionibus huiuſcemodi, vt Bergomi: ideo hæ non videntur eſſe referendę in ſolam contuſionem, ſed in alias etiam cauſſas, contuſioni adiunctas. Nulla vero ex enumeratis, craneum, & alia oſſa denudata corrumpere valentibus, videtur magis concurrere poſſe, quam aer ipſe: quem,

admodum subtilem apud nos esse omnes confitentur. quo fit, vt corpora facile permeare posit, vel ipsius Galeni testimonio. Non ergo mirandum, si contusa & denudata ossa magis hic, quam alibi, facile corruptionē sentiant. aer.n.tenuis à prędominio, vt antea diximus, siue calidus, siue frigidus, siue humidus, siue siccus, siue duas qualitates primas excellentes obtineat, ossium denudatorũ substātiam facilius permeat, ipsorumq. ex contusione male iam affectorũ temperamentum immutat, & plerumque euertit. quod ille nō adeo facile facit, qui ratione temporis anni, vel constitutionis, vel regionis, vel alia quauis de caussa, crassitiem obtinet. Crassior.n.aer, vt ossis contusi substantiam permeare non facile potest: ita, neque eius temperiem mutare, et naturalem calorem exstinguere ualet. Quare non mirũ, si in crassiori aeris regione à contusis capitis vulneribus non ita frequenter interimantur homines: sicuti neque in quibusdam vallibus, & montibus nostris, in quibus, tum propter aeris maiorem crassitiem, cum propter validiorem naturam fere omnes (quamuis inepte curentur) sanitati restituuntur. Cuius rei ipse testis oculatus fui, cum in Valle S. Martini chirurgiam exercerem. Iam.n.agitur tertiusdecimus annus, quando ibi, licet artis solummodo principia degustauerim, nihilominus omnes

in

in capite vulneratos (fuere autem multi) fauente Deo sanabã. Quare statuendum, donec melior adferetur sententia, ossa non cranei tantum, sed cuiusq. corporis partis denudata, & contusa, in hac Patria facilius corruptionẽ sentire, quoniam contusa ossa, propter contusionem debilia reddita, aeris ingressui obstare non ita ualent; & ob id, ad putredinem contrahendam magis cum sint præparata, ea aer tenuis promtius permeans, alterat, eorumq. temperamentum soluit. Si ergo ossium denudatorum, & contusorum temperamentum à tenui aere eorum substantiam permeante facile euertitur, quid agendum, vt huic tanto malo opem feramus? neque.n. facile aerem ita emendare possumus, vt suæ prioris naturæ vim non aliquã retineat. Quod si cum humectantibus quispiam id facere tentauerit, ea non perflato aere mistã, seu copulata corruptionis potius ambientis, quam emendationis fuerint causa. quare satis fecerit, qui aerem frigidum calefacere lucemq. vitare docuerit Medicus. neque eorum sententiam sequetur, qui aerem frigidum timentes prunas ignitas in thalamis continue seruari volunt, aeremq. adeo impense calefieri, vt non uulneratis tantum, sed etiam omnibus adstãtibus maxime obsit. Sufficiet igitur hiberno tempore, prunas cinere tectas ibi seruare, vt solummodo aeris impense frigidi iniuriam euitemus.

mus. nam non minus nimium calidus aer, frigido, capitis vulneribus obest. Dum vero vulneri medebimur, vt omnia tepida applicentur curabimus, interim vulnus petijs calidis fouendo, pluresq. candelas decentis magnitudinis prope vulnus accensas detinendo. Aestate vero lucem euitare sufficiat; vulnusq. dum detectum est, eodem modo, quo nuper dixi, fouere; & aerem, qui circa illud est, alterare calefaciendo.

CAP. XXI.

Aec sunt ingenia, quibus in aere nostro corrigendo vti possumus, neque vlla ars datur, qua aerem ipsum satis incrassare, ac satis immutare, immutatumq. seruare valeamus. Satis ergo superq. inculcatum iam est, & ratione ambientis tenuis ossa denudata alterari; praecipue vero contusa. quare nostrũ erit, si aerem euitare non possumus, contusioni saltem mentem adhibere, ne illa aer tenuis adeo facile alteret, & corrumpat. quod fiet, etiam si contusioni, ob quam facilius corrumpuntur, remedia inueniamus, eaq. in vsum trahamus. Quae forte cum aliqui neglexerint, in eos et caussa aliqua mortis in capite vulne-

ratorū referri potest. quorum negligentiā, & ignorantiam, cum numero præualeret in consultationibus medicis, aliquis, licet aliter & rectius sentiret, sequi, vt collegiorum leges iubent, est coactus. Longe.n.ossa contusa, à carnosis partibus contusis, in curatione differūt. quia dum carnosæ partes contundantur, quamuis fiat in eis solutio continui, sanguisq. extra vasa fundatur, cruor ille tamen, vt plurimum per halitum digeritur. quod si illum per resolutionem curare nequimus ad ferrum confugimus, nihil nos temporis dilatione impediente. partes vero iterum nullo negotio vniuntur. At in osse contuso non sic accidit, quia ossa dura sunt, & terrestria, et carnis respectu longe densissima. ideo non facile pori ossis compressi à medicamētis recluduntur, aperiunturq;. quod si id tractu temporis fieri concedatur, non prius tamen fieri potest, q̄ os contusum putredinem contraxerit, circumiacesq. os ac membranas sua putredine labefactarit. Quare ossa collisa diuerso modo à carnosis partibus tractanda sunt, & curanda. cum.n. ossa contusa sunt, nō solū meatus ipsorum constipantur; sed sæpe sanguis è proprijs vasis effunditur, qui exhalare non potens putrescit: & dato quod in ossis substantia nihil cruoris contineatur; nihilominus dum pori à contusione comprimuntur, ac obstruuntur, ex prohibita perspiratione corruptio, seu putredo resultat

tat

tat, à qua putridi vapores eleuantur; qui cum exhalare deberent in ossis substantia, retinentur, reliquumq. os sua putredine labefactantes efficiunt, vt in eo calor præter naturam excitetur, membranisque ac cerebro communicetur, à quo membranæ inflammatione afficiuntur: vel si illæ non inflammantur, saltem propter vaporum malignitatem id accidit, vt dum os corrumpitur, à membrana etiam separetur. ex qua separatione, & diuisione ichores resultant, qui cum exhalare adnituntur, & exire, membranas irritant, inflammant, tandemq. corrumpunt. Hi vero ichores ex corruptione ligamentorum resultant, quorum medio membrana craneo alligatur, dum ipsa simul propter ossis corruptionem putrescunt. quo tempore symptomata à Paullo enumerata apparent, membranam à craneo recessisse indicantia. quæ si Medicus exspectet, nihil postea est, quod iuuare possit, ægro ad certum interitum præcipitante. quando vero hoc accidit, quidam Celsi auctoritate, tamquam clypeo, se tegentes, aiunt: Aliquando euenit, ut os quidem integrum maneat, intus vero, ex ictu, vena aliqua in cerebri membrana rupta, aliquid sanguinis mittat; isq. ibi concretus, magnos dolores moueat, oculos quibus obcæcet. Sed horum pace dixerim, eos melius sensuros fore, si etiam antecedentia Celsi verba optime ponderarint. Inquit.n. Os

fra-

fractum, nisi succursum est, grauibus inflammationibus afficit, difficiliusq. postea tractatur. quibus verbis statim subdit: Raro. quam dictionem ab istis oportuit non prætermitti.

CAP. XXII.

Vare omnia Medicus pro viribus moliri debet, ut cito & ante quam symptomata appareant ossis collisi poros cōpressos aperiat; & si medicamenta non sufficiūt, ad ferrum confugiat. Dicebat.n. Hippocrat. Quæ non sanant medicamenta, sanat ferrum. Ferro igitur pori cōtusi ossis aperiendi, contusum os eximendo. hoc.n.modo, non os ipsum contusum, non contuso ossi circumiacentes partes, aut membranæ, non cerebrum ipsum corrūpentur. tuncq. si quid in cranei substantia, vel sub ipso retinetur, & latet præter naturam, egrediendi uia facta, mortem non accersit. quę sequi solet, si contusum putrescere permittamus. Utitur aūt ferro chirurgus modo os perforando, modo abradēdo. Dicebat.n.Hipp. Citius exciditur id os, quod pus contraxit, & ipsum transfundit. ex quibus verbis elicere etiam possumus Hipp. voluisse propter ossis

H cor-

corruptionem in craneo pus oriri, & contineri posse, ipsumq. etiam alio transfundere. quæ veritas etiam ex perforandi modo ab Hipp. tradito elicitur, dum inquit, non statim detegendam esse membranam; sed tenuem ipsius cranei partem esse relinquendam. si n. huiusmodi perforationem ob materiam, quæ sub craneo retinetur, instituisset, non facile quorundam eius mentem non recte percipientium reprehensiones euitaret: quoniam quamprimum materię super membranas retentæ exitus parandus est. tenuem ergo partem reliquit, quia non propter materiam sub craneo contentam perforat; sed propter ossis cranei læsionem. quæ efficit, vt in craneo pus oriatur, & alio transfundatur, indeq. interitus sequatur. quod nos pluries experiētia deprehendimus, si verum fateri volumus. quare ea operandi insistendum methodo, quæ longo primum vsu comprobata, deinde etiam optimorum auctorum sñia, adeo vt nemo iure ambigere possit. Quod si quis contrariam opinionē obstinate tueri velit, cum rogatum volumus, vt rem diligentius consideret, & perpendat. ita enim fiet, vt falsas opiniones abijciat, ni prorsus cecutiat, & ignorantiam prauæ dispositionis indutus sit. sed quia quosdam nouimus, qui aliter ac nos sentiunt, contendentes in proposita fracturarum cranei specię raro, vel nunquam abradendum, & per-

so-

forandum esse os, operæpretium erit adducere in medium rationes, quibus præcipue nituntur; deinde eorum falsitatem detegere.

CAP. XXIII.

N primis ergo aiunt, si craneum abradendum est, vel perforandũ, vulnus longo tempore aeri expositum permanet: vnde præcipue aere frigido exsistente labia vulneris crudescunt, & concoctio retardatur. tantum enim potest vlceris refrigeratio, vt in hanc, & in partium circa vlcus exsistentium perfrictionẽ caussam mortis Metrophanti pueri Hippoc. reiecerit, nec ab re, quia contemsit tegere vlcusculum circa pleiadum occasum tempore scilicet frigidissimo, à quo vulnus incrudesceret. 4 d̃ morbis uul. Fr. Val, in com.

Insuper os contundi posse non uidetur, nisi à magno ictu, sub quo cerebrum concussionẽ patitur, ideoq. vasa in pia matre, vel in plexibus coroidis, aut nerui, vel venæ in cerebri substantia rũpi possunt, quod quan do accidit, nihil est, quod iuuare possit. quare æger frustra cruciatur, Medicique operatio infamiam subit.

Preterea aliquando reperiuntur aliqui, qui ope=

rationes, quæ ferro fiunt, adeo timent, vt si eos abradas, vel perfores, animum affligis adeo, vt hoc aliquando interitus causa esse possit.

Lib. de frac. cranei cap. de sepa. du. mat. a cran.

Ad hæc contingit ex Carpensi, quod à re superficialiter incidente remoueatur aliqua cranei pars, nec multũ profunda, à qua facilius cadit dura mater: quia eius ligamenta, quibus mediantibus per poros cranei alligatur almocati, sunt in profundum magis incisa, et cõsequenter relaxationi magis apta. & ita ẽt superficies ossis remota, quæ est densior, quam pars media: & consequẽter sanies est magis apta descendere, ob quod sæpissime contingit mori. Sed si verum est, quod ex remotione superficiei cranei facta ab instrumento rescante ligamenta duræ matris diuidantur: ob idq. etiã à craneo ipso recedat, saniesq. etiam pp ossis meatus apertos facilius descendat, cur non id etiam propter abrasionem eueniet? quoniam abrasio à Medico facta æque ac resectio vasa facere potest, vt decidant resecta. quam vasorum resectionẽ sequitur relaxatio: & denique, ossis cranei superficie amota, pter saniem, etiã aer, per ossis meatus abrasione apertos facile ingredi, membranasq. ac cerebrum refrigerare potest.

Accedit, quod dum os abraditur, vel perforatur, sæpe scalpris, vel terebra vulnus irritatur, caput concutitur, simulq. caliditas ex mutuo illo attritu scalpendo,

do, vel perforando in eo, & subiacentibus, & circunstantibus partibus excitatur. Vnde humores ad partem fluunt, & trahuntur. quare primum in vulnere, deinde in partibus ossi subiacentibus fit inflammatio: quam non raro apostema sequitur, & mors. & eo facilius partibus internis inflammatio communicatur. quia dum ossis cranei substantiam abradendo, vel perforando demitur, venæ ac arteriæ craneum permeantes diuiduntur: eorumque nocumentum partibus sibi propinquis communicatur.

Pauci quinetiam reperiuntur, qui operationes, quæ ferro in capite fiunt, præcipue abrasionem, & perforationem tentantes, ea dexteritate, quæ conuenit vti sciant, vel possint, & vnde sæpe labia vulneris læduntur, dura membrana laceratur. maior .n. pars eorum, qui ad hanc artem accedunt, paupertate premuntur. quo fit, vt fere omnes periculis alienis discant, dum spe lucri allecti, antequam artem perfecte didicerint, à præceptoribus discedunt. sæpeq. etiam fit, vt illi, qui superbia quadam ducti nobilissimam hanc artem exercere dedignantur, cum ipsi ægrotauerunt ad tironum horum manus perueniant, & suæ superbiæ aliquando pœnas luant.

Id etiam difficultatem facit, quod craneum non undiq. æquale conspicitur. in nõnullis .n. partibus illud

cer-

cernitur tenuius; in alijs, craßius. præterea vasis, qui in dura membrana sunt aliquibus in locis ita cedit, vt in craneo canaliculos quosdã exsculptos cernere poßis, propter quos craneum inæquale redditur, præcipue in laterum partibus, & circa tempora, vbi venæ crasiores sunt, & vbi sagittalis cum coronali sutura coit. ibi enim propter vasorum, quæ in dura menynge sunt exuberantiam, ac craßitiem craneum inæquale est, dum venis ipsis cedit. ideo quando craneum perforatur, q̃uis omni dexteritate vtaris, aliquando accidere potest, vt, antequam ad meditullium peruenias, in altera circuli parte, vbi os tenuius est terebra membranam laceres.

Tandem sæpißime contingit, vt collisio sit circa suturas, vel suturas ipsas occupet. quod cum accidit difficultates auget, præcipue quo collisio suturæ proprior fuerit, adeo vt si suturas ipsas occupet, eas perforari non expediat: sed ab illis, vt iussit Hippocr. recedere necessarium sit; proximumque os secare, aduertendo quod, non semper in vno latere suturæ, sed vt optime Neoterici senserunt, aliquando in ambobus suturæ lateribus perforatio facienda est. Sed ponamus cranei læsionem esse in medio suturæ, vulnusq. vt sæpenumero accidit angustum esse, si, iuxta Hippocratis sententiam à suturis recedendum est, magnam discisionẽ

in

in vulnere facere oportet. quod sine ingenti periculo fieri non potest; quia, quodcunque magnum est, vt Celsus inquit, & alij, periculum facit. si vero vulnus ampliare voluerimus, & suturas perforare membranam suturas egredientem lædimus. quæ læsio ex omnium sententia mortalis est.

Vt hoc etiam non omittam, quod si craneum perforetur, præterquam q. operatio ista periculis plena iudicatur, sanitas in longum protrahitur, adeo vt vulnus, quod quindecim, vel viginti dierum spatio curari debuerat ad menses nõ raro pertrahitur.

Quare his rationibus stantibus nõ solum à cranei perforatione, sed etiam ab eius abrasione abstinendũ; & eo magis, quia, quoties post perforationem, aut abrasionem æger moritur, vulgus mortis caussam in Medici operationem reijcit ita, vt ipse, eiusq. operatio infamentur, stante etiam, q. nõ desunt, qui faciliori admodum via, nempe potionibus, pulmentisq. & similibus huiusmodi vulnera curare profitentur, alias omnes rectas etiam Hippoc. operationes damnantes, quæ in capite ferro præcipue fiunt, prætendentes magnum periculum, quod ferramenta, dum abradimus, vel perforamus, ni admodum caute administrentur, adferre solent.

latentem rimam & collisionem. hanc.n. nō solum vult tentandam esse, quando cranium læsum cognoscimus; sed etiam quando de eius lęsione incerti sumus. quia rima latens saniem in ossis substantia gignere, ulteriusq. etiam ad membranam & cerebrum ducere potest,& interitum caussare. De collisione vero cur sollicitus est? nisi propter ossis collisi putredinem imminentem,quæ ut ostensum est, ut plurimum ossa collisa sequitur. sed forte dicet aliquis,nōne potero signis diagnosticis in collisionis cognitionem deuenire? Huic respondeo id forte fieri posse, uerum serius nonnunquā quam par sit; terminum autem rimæ, vel collisionis per signa cognosci non posse,nisi experimento per abrasionem facto. vnde optima ratione Hippoc.pręcipit craneum esse abradendum. quia si rimam,vel collisionem ad membranam peruenire nouerimus in perforationis necessario faciendę cognitionem deuenimus. Si vero cranei tantum partem occupare reperiemus, collisam partem abrasione eximendo curandi scopo satisfacimus. Adde quod statutum superius fuit ex Auicen. & Neotericorum melius sentientium auctoritate, quod collisio poros ossis comprimit;quod ad horum compressionem calor natiuus extinguitur. quod eo facilius accidit, si cruor in ossis substantia continetur, qui egredi non possit: quoniam ossis temperamentum sol-

uit, non solum in collisa parte, sed etiam in circumiacente, adeo vt membranæ & cerebrum corrumpātur. dictum est etiam, quod hoc promtius euenit, si in parte collisa fuerint vasa aliqua insignia, quæ craneum permeent. tunc.n. vasa ipsa collisionem perpessa corrumpuntur: cumq. vapores, qui ex corruptione eleuantur, egredi non possint, primum os; deinde partes illi subiectas, nisi ijs exitus paretur, corruptione afficiunt, interitumq. ineuitabilem adferunt. Itaq. Hipp. hisce caussis adductus optima cum ratione abrasionem instituit, & perforationem. Neque nos ab huiusmodi operationibus absterrere debet concussio, humorumq. ad affectam partem attractio. quam quidam adeo uidentur timere. vt.n. non negamus abrasionem, & perforationem aliquod damnum inferre posse; & aliquando etiam, nisi rite instituantur, & fiant, interitum: ita etiam eum, qui huiusmodi operationes aggredi debet, volumus primum dexteritatem longo satis vsu comprobatam; secundo ferramenta ad opus perficiendum congrua; tertio Anatomes peritiam omnino possidere; qui.n. ad has operationes in caluaria perficiendas se accingens huiusmodi cōditionibus preditus fuerit, paruum aut nullum inferet nocumentū. facile.n. optimi ac peritissimi nauis gubernatoris more nauigando scopulos euitabit, & nauim ad salutis portum

diriget

diriget, & deducet. quod nequaquam rudis & inexercitatus assequi poterit, nisi fortuna, aut casu. quibus, qui actiones suas committunt, rarissime optimum ac optatum finem consequuntur. & quamuis Carpen. rationem reddens eorum, quibus cranei superficies resecatur, interitum sequi dicat ob ligamentorum diuisionem, seu abscessum, quibus mediãtibus membrana pericraneo alligatur, propter quorum separationẽ membrana ipsa à cranio recedit: si tamen nos rem diligentius examinauerimus, comperiemus non semper hanc esse caussam, quæ hoc modo vulneratis mortẽ afferat. Nam quando cranei superficies instrumento resecante amouetur, tametsi instrumentum resecans ex eorum numero sit quę libere incidunt: nihilominus non ita libere partes separari possunt soluta continuitate, quin aliquo modo etiam cranium contundatur. etsi.n. pars, in quam se inserit instrumenti acies, libere expediteq. incontusa ad sensum resecari videatur: attamen instrumẽti ferientis pondus semper deorsum tendens, & violenter itidem impulsum, cũ sibi aditum, viamq. premendo insigniter faciat, aliquam necessario contusionem imprimit; & eo facilius, quia pars sub instrumento incidente relicta, post superficiem ossis resectione amotã, multo tenuior est, aptiorq. ob id ad contusionem admittẽdam, & maxime inepta ad resisten

dum. quare non tam ob vasorum præcisionem, quam ob contusionem hoc modo vulneratis membrana à cranio recedit, & interitus sequitur. Quod autem instrumentum resecãs partibus sibi subiacentibus contusionem imprimat, clare nobis demonstrauit caput cuiusdã exsulis hoc anno in publico prostans foro, vbi exsulum capita recognoscenda ponuntur. cum.n. illius secandi nobis esset facta copia, partis capitis dexteræ vulnus ab instrumento resecante factum considerantes inuenimus craneum resectum vsque ad membranas. membrana vero exterius nihil læsa apparebat: neque inter craneum & ipsam, vel in parte vulneri circumstante cruor aliquis cernebatur. dum vero membranam duram, seu primam aperiremus, magnam cruoris quantitatem inter ambas membranas reperimus. vlterius etiam procedentes totam cerebri partem vulneri subiectam cruore aspersam vidimus, magnum validæ contusionis argumentum. cuius veritatis certissimum testimonium reddere possunt, non minus Nobiles, quam Excell. Physici Ianuarius Corregius, & Paganus Turrianus, qui ambo, cũ huic anatomæ interfuerint, rem diligenter considerarunt. Quare quæ resecant & incidunt, simul etiam necessario contusionẽ absque dubio inducunt aliquã. Neque.n. cruor ille inter vtrasq. mẽbranas, & in cerebri substantiã effundi potuisset in

casu

casu proposito, nisi interuentu contusionis. Ceterum in simili vulnere capitis, quoties caluariæ pars extrema & superficies remouetur ab instrumẽto resecante, Carpus laudat perforationem, cui nos quoque aliquando assentiendum putamus: sed de hoc alias. Neque n. verum est, quod propter vasorum præcisionem mors sequatur. alioquin abrasione nunquam vtendum foret, quoniam abradendo similiter vasa præciderentur, & mors sequeretur. quod tamen numquam sequi arbitror. infinitæ enim abrasiones non in superficie tantũ, sed sæpe etiam vsque ad meditullium, & vltra semper à Medicis factę fuere; & quotidie fiunt, nulla subsequente noxa. neque quoties in huiusmodi cranei præcisionibus interitus contingit, vt accidit seruo Perillust. Equitis Marci Antonij Gromuli, est caussanda vasorum præcisio; sed contusio potius. Prętterire silentio quoque hoc loco non possum contra Carpen. alioquin doctissimi viri opinionem, quod in huiusmodi præcisionibus non semper craneum perforandum censemus. quia fieri potest, vt contusio superficiem tantum occupet. quo casu sola abrasio sufficit. Nam, vt dictum est, membrana, non propter cranei præcisionem, sed propter contusionem ab instrumento resecante relictam à craneo recedit: non recedit vero, si os contusum abradendo à corruptione pręseruemus: nec

mo-

moritur æger, si in contusione ad membranam perueniente perforatione vtamur. Neque vasorum ruptio absterrere nos debet ab eiuscemodi operationibus. quia vasa inter ambas membranas, & sub ipsis, tam integra permanere possunt, quam rumpi.

Alioquin si illi, quibus craneum contusum est, hac ratione neque abradendi, neque perforandi sunt; ergo neque quibus craneum valde contusum est, & apparentem fracturam patitur. quoniam si sub minori ictu, vt ille est, à quo simplex contusio fit, vasa rumpuntur, quid erit, quando craneum perspicue fractum est? Nemo enim inficias ibit à maiori ictu, & à quo os cranei frangitur, vasa quoque, vt frangantur, & lacerentur, magis periclitari. quo fit, vt optime ratio hæc concludat. Si in quibus vasa rumpuntur in tenui membrana, aut cerebri substantia, abrasio, aut perforatio non conuenit; ergo neque in alijs cranei læsionibus. Quare id incõmodum, & absurdum sequeretur, vt solummodo pulueribus cephalicis, pulmentis, aut emplastris, alijsq; huiusmodi deliramentis, & ineptiis capitis vulnera tractanda essent. Asserimus ergo & tuemur in casu proposito, non propter adductam rationem, abrasionem, aut perforationem esse omittendam. Quid n. noces ijs, qui vasa rupta habent abradendo, vel perforando? Quod si omnes collisum craneum habentes

bentes

bentes sine abrasione, aut perforatione curare tentaue=ris, inter eos aliqui erunt, qui craneum quidem contusum habebunt, verum sine subiacentium partium læsione, quos, si sine ferro curare aggrediaris, nõ sanabis, sed occides. Demus etenim, quod ex centum numero, septuaginta tm̃ rupta vasa habeant in pia matre, aut in cerebro, nisi omnes centum abradas, vel perfores, triginta quoque contusum craneum habentes sine subie=ctarum partium læsione, qui curationem admittunt, simul cum alijs morti trades. At forsan dices: id ipsum propter perforationem, aut abrasionem eueniet: quoniam caput in huiusmodi operationibus concutitur, incalescit, et sæpe dolet. vnde præcipue in exquisito sensu præditis, humores ad partem trahuntur ita, vt possit fieri inflammatio, & mors. Respondeo hoc aliquando, sed rarissime, aut vix accidere, cum operationes istæ, ut decet, peraguntur. Et multo maius, immo longe maximum impendet periculum à putredine, in, vel sub craneo contẽta; quam ab inflammationis timore: quoniam eam diuersis præsidiis præuenire, & arcere possumus. Neque etiam si collisio sit circa suturas, vel in suturis ipsis, à perforatione, aut abrasione apte & conuenienter administrata abstinebimus. Nam hic quoq; maius periculum imminet à sanie sub ipsis, vel in ipsis retenta, quam à læsione membranæ suturas egredientis

tis

tis ferro factæ. quam tamen si diligentes fuerimus nõ adeo difficile euitare possumus. Ceterum antequam de huiusmodi operatione loquamur, notandum, si sutura naturaliter laxa sit, vt aliquando in pueris reperitur, adeo vt sanies per se egredi possit, à chirurgica operatione nos aliquando iure abstinere posse, etiam si ab huiusmodi operationibus desistere nos minime cogat læsio vasorum craneum permeantium. Quis.n. dubitat, dum craneum colliditur, vasa etiam per ipsum reptantia simul collisionem pati, collisa putrescere, eorumq. putredinem partibus internis communicari? Hæc profectò euitas quoties abradis, uel perforas, prout expedire videbitur. Tunc.n. viam omni putrilagini, putridisq. vaporibus aperis, qui etiam vasorum contusorum putredine resultãt. Neque etiam timendus puris ex vulneris concoctione facti, aut aeris, ingressus, & penetratio per cranei poros abrasione apertos. Docet.n. Gal. & tota Medicorum Schola magis vrgenti attendendum. magis vero vrget putrilago, & sanies in cranio, vel sub ipso contenta, quæ à cranei collisi putredine manare solet; quam puris, aut aeris ingressus. facilius.n. & nullo negotio aeri & puri ne eo ingredi ualeant obstabimus; quã putredini ossis col-

li.8.c.4. *lisionem patientis. nam vt antea ex Celso retulimus os fractum, nisi succursum est, grauibus inflamma-*

tio-

tionibus afficit, difficiliusq. postea tractatur. Neque etiam curationis dilatio timẽda, aut magnifacienda. expedit.n.ex Hipp. sententia, morbos non ita breui tempore, sed tamen tuto, & secure curare; quam breuiori tempore, & cum relapsu, aut grauiorum malorum metu. Quare Medicus suo fungi munere ne timeat: quoniam Deus recte operantiũ est director, & auxiliator. & quidquid imperiti postea dicturi sint, flocipendat, atque omnia, quę à veteri; & Hippocrat. Medicina, eiusq. admiranda recedunt methodo reijciat; pręcipue vero modos curandi per pulmenta, emplastra, aliaq. huiusmodi deliramenta impostorum quorundam, adeo quandoq. ineptorum, & imperitorum, vt etiam propriam ignorẽt vocem. quibus omnino Galen. Paullus, Auicenna, & aliorum optimorum auctorum Schola vniuersa refragatur.

CAP. XXVII.

ON possum hic dissimulare cuiusdam sententiam, alioqui viri docti, qui falsò Auicennam cranei rimas, siue fissuras non penetrantes non esse abradendas voluisse affirmat. quod si verum esset, neque etiam in *Paul. Iuliarius.*

K colli-

collisione simplici abradendum foret, vel perforãdum: si n. in maiori cranei, vt ille asserit læsione, cuiusmodi est scissura, cui etiam collisio ex Hippocra. necessario adnectitur, abradendum, aut perforandum non esset; multo minus in minori læsione, vt est simplex collisio, id esset faciendum. Falsus vero is est, dum adstruit abrasionem in rima, seu scissura non penetrante non esse tentandam: quoniam auctoritatis Auicennæ non totam sententiam; sed eam solummodo partem capit, quæ opinioni suæ corroborandæ inseruire videtur. Verba Auicennæ sunt: *Vulnerum capitis vsque ad terminum almocati curae est illa, quæ iam dicta est in capit. vlcerum, & ante ipsum.* Findentia vero &c. quibus subdit: *Minores dispositiones fracturæ ossium in capite, si accidit in eis scissura parua non penetrans vsque ad latus aliud.*

L.4.f.3 tr.3.c.1

Quibus verbis, qui sequentia non considerauerit, fortasse illi videbitur Auicennam voluisse istiusmodi cranei læsiones sine abrasione curandas esse. quod omnino ab Auicenæ mente recedit. sequitur n. Auicenna, dicens: *Immo succedit apud quædam experimenta, & similis isti magis rectum est iterum, vt frices illud vsque quo non remaneat de scissura aliquid.* quinimmo Auicen. vt ad finem ipsius scissuræ veniamus, & ne rima latens nos decipiat, addit: *& si amas, vt certificeris,*

ceris, festines cum effusione humiditatis nigræ, donec vehemens fiat apparitio scissuræ, per eam fac, & frica donec non remaneat vestigium. Deinde statim post ipsius rimæ siue scissuræ perfectam abrasionem pulueres cephalicos proponit, dicens: cumq. fricueris, administra medicinam capitalem, & sufficiet tibi. non proponit autem capitalia medicamenta antequam os abradat, & scissuram deleat; sed tantum postquam scissuram deleuit. Vnde tantum abest, vt Auicen. in præsenti casu non abradendum voluerit; vt potius e contrario rimam omnino & perfecte remouendum esse statuerit, donec ipsius nullum relinquatur vestigium. voluerit non autem superficietenus, & leuiter. cuius mens eo clarior, vt supradictum fuit, apparet; quia capitalia medicamenta nonnisi post abrasionem proponit, significare omnino volens cephalicis nos frustra vti, nisi prius rima perfecte fuerit obliterata. Quocirca rationes in contrarium adductas flocipendentes, si os esse collisum cognouerimus, vt periculum, quod collisionem sequitur, euitemus, modo abradendo, modo perforando, vt res postulare videbitur ossis meatus à contusione compressos aperiemus.

CAP. XXVIII.

Axime tamen enitendum, & oẽs ingenij acies in id est dirigenda, vt in certam collisionis cognitionem deueniamus. ea etenim cognitu adeo difficilis est, vt in eius agnitione interdum, vel exercitatissimi Chirurgi decipiantur, collisum nõ collisum accipientes, & econuerso. Quod minime mirandum: quia collisio est fracturæ cranei species haudquaquam oculis conspicua, & quam neque specillo deprehendere liceat. Quandoquidem ait Hippocr. Collidi os potest, quamuis in suo statu seruetur, & collisõ rima non accedat. neque enim vbi quid collisum est ab ictu, protinus quod collisum est, & malum ipsum oculis patet. colliditur enim os, sic ut collisum non appareat. Non apparet autem collisio, quia dum os colliditur in suam substantiam contrahitur, & resiliens in priorem statum fracturam occultat. quia in osse continuum soluitur, non iuxta magnas, sed iuxta minimas ossis particulas per compressionem substantiæ osseæ ita, ut attritionem imitetur. hoc autem fieri alicui impossibile videri non debet: quia, quamuis os durum sit, in animali tamen viuente non est aridum; sed vt plurimum

Fal. lib. de uuln. capit. & Vertun. li. de capi. uuln.

san=

sanguine, humiditateq. plenum. ideo fit, vt non ficcioris corporis more atteratur; sed aliquo modo in seipsum contrahatur, & concidat; deinde ictu cessante etiam resiliat. vnde efficitur, vt & in priorem statum ad sensum saltem attolli et redire appareat; collisumq. oculis non collisum videatur; Medicumque non exacte, ac diligenter omnia rimantem decipiat; saepeq. incautum, & imprudentem deludat: cum nec oculis, nec specillo rima, aut inequalitas percipiatur vlla, quae ossis laesionem ostendat. Itaque restat, vt ratione exploremus quod sensu assequi non licet.

CAP. XXIX.

D vero in primis difficillimum fuerit, nisi prius spectemus, qua parte capitis homo vulneratus sit; num in imbecilliori, aut validiori. quia in ipso craneo sunt partes, quae facilius, difficilius ve offensam sentiunt, quas, vt in laesionis cognitionem veniamus, precognoscere oportet. Capitis igitur pars, quae inter frontem & verticē est, eodem Hipp. teste, infirmissima est. nō est autem ex huiusmodi sententia intelligendum, quod vertex sit, vbi sagittalis cum co-

ronali coit. (hæc.n.est pars syncipitis;) verum in parte capitis posteriori, nempe in ipso occipite. ibi.n. hominis verticem, sicut & brutorum, esse Hipp. voluit, qui totam ossis cranei superiorem partem, à syncipite ad os occipitis tendentem, infirmissimam esse proposuit, & recte; quia pars hæc, præter frontis os, brigmatos etiã, .i. syncipitis ossa, vulgo parietalia vocata comprehẽdit. Hę partes laterales, quamuis crassæ sint, sunt tamen cauernosæ, rarissimæ, & infirmissimæ, precipue in ea parte, & prope eam, quæ sagittalem suturam constituit. hanc enim partem ceterarum partium capitis debiliorem, infirmioremq. esse voluit Hippocr. inquiens: Sutura, quæ nudato osse in plaga conspicitur, quacunque parte capitis vulnerata telum suturæ insederit, ad resistendum, & ictui, & telo infirmissima est. vt, cum maxime, vbi regio inter frontem & verticẽ, qua caput infirmissimum est, percussa fuerit, ad suturas, quas telum attigerit. Cerebrum.n. inter frontem, & verticem celerrime ac maxime sentit id malum, quod accipit os et caro. tegitur.n. hac parte osse tenuissimo, carne etiam pauca, plurimumque cerebri inter frontem & verticem continetur. Præter has sunt suturæ omnes, inquit Hipp. quacunque parte capitis vulnerata telum suturæ insederit ad resistẽdum & ictui, & telo infirmissima est. à simili.n. telo eiusdemq. magni-

gnitudinis, aut etiam minori ictu, æque graui, vel etiã leuiori, multo magis homo læditur, si telũ suturas attigerit; quam si alias partes. Rumpuntur aũt maxime à grauibus et rotundis telis; & ex his, quæ ex sub contrario afferuntur, & non ex plano loco. Et sicut suturæ facillime læduntur, ita earũ læsio difficile admodum cognoscitur, & curatur. Contra robustiora sunt, os occipitis, quod reliquis ossibus, & anterioribus, & superioribus crassius est, plurimaq. carne contegitur; & præterea ossa post aures petrosa appellata, quæ crassa sunt, copiosioreq. carne ac cute crassiori et duriori conteguntur. quo fit, vt non adeo facile, si in eas partes telum feratur, collidãtur. Considerandum quoque est, an homo ossa capitis naturaliter imbecilla, aut valida; tenuia, vel crassa; duriora, vel molliora habeat; simulq. percussi ætas. nam molliora, & tenuiora mulierum, q̃ virorum; & puerorum, quam mulierum; et adolescentium, quam consistentium hominum crania. Quare secundum sexus, & ætatis differentiam facilius, difficiliusq. ossa colliduntur. Puerorum ossa tenuiora sunt, & molliora, quoniam plus sanguinis habent, & caua sunt, non dura, non densa, non firma: atque vbi à telo pari, aut etiã imbecilliori æqualiter, aut etiam leuius vulneretur tenerioris pueri os, magis ac citius purulentum euadit, quam robustioris.

CAP. XXX.

Is visis optimeque consideratis, qui vulnus habet interrogãdus est, quonam instrumento fuerit percussus; & qualiter; & quomodo. quam, etenim noxam ossa collisa senserint, specillo deprehendi non potest. Quare vt in eius cognitionem veniamus ratione opus est. Ergo qui vulnus habet, interrogandus est, qualiter, & quomodo sit vulneratus: puta an super aliquod durum ceciderit; an ab altero fuerit percussus; an aliquid super eius caput ceciderit. Si n. super aliquod durum lapsus fuerit, quærendum denuo, an ex se non aduertens; an ab altero valenter impulsus corruerit. Item an ferienti, seu collidenti obuiam iuerit; & an ab altiori, siue depressiori ceciderit loco; & an cadens aliquo modo fuerit impeditus: nam quanto cadens grauior & non impeditus ab aliquo medio, & locus altior fuerit; eo etiam maior collisio æstimanda erit. Si vero ab altero quis fuerit ictus, interrogare oportet, num percussor iuuenis, & viribus valens extiterit; idque magno cum conamine, & impetu perpetrarit; & data opera, animoq. irato, aut quieto plus minusue. At si aliquid super caput ceciderit, videndũ

an

an quod cecidit corpus, ab altiori, aut depressiori loco descenderit; & an in caput nudum, an tectum; & quo operimenti genere opertum, & densum. postea vtcumq. sors tulerit, siue homo sit p se ictus, siue ab alio vulneratus, siue quomodocunque aliter in caput lapsus, aut ictus, diligentissima inquisitio instrumenti, à quo prouenit percussio, indaganda erit; fuerit ne graue, aut l. ue; aequale, vel inaequale; obtusum, vel acutũ; durum, vel molle; angulare, puta trigonum, vel quadrangulare, vel teres, aut orbiculatum, vel quapiam alia figura praeditum. Ad haec videndum erit, an secundum se totum ictum fecerit, an secundum partem; et an perpendiculariter, an potius oblique, & in latus delatum; vel etiam à feriente impulsum. Vt.n. quis ita vulneratur, vt e regione ad lineam rectam telo occurrat, siue telum manu teneatur, siue iaciatur, siue quid per se super os incidat, siue etiam homo cadendo vulneretur, vel quomodocunque ictum patiatur, osse e regione ad rectam lineam offendenti caussae occurrente, tum vel maxime periclitatur os, ne cum alias omnes offensas, tum etiam collisionẽ ipsam patiatur. Sub telis vero, quę oblique, & in latus feriunt, os minus findi, collidi, ac dissidere solet, etiam si nudetur. Considerandae etiam vulneris quantitas & figura, scilicet, an longum, vel breue; rotundum, vel cum angulis,

 seu

seu attritum, an pars cutis, vel carnis, vel alius rei incisæ ab aliqua vulneris parte pendeat. itemq. an cutis, vel caro incisa tantum sit, aut etiam contusa uideatur; et an equalis sit pericranei ab osse separatio. fieri enim potest, vt magis quam vulnus pateat & monstret, à caluaria pericraneon abscederit. Tandem etiam symptomata consideráda sunt, vt casus, vertigo, vocis priuatio, rationis læsio, et bilis vomitus. Huiuscemodi.n. symptomata, si cranei denudationem sequantur, eius etiam læsionem demonstrant: quia nonnisi magnum ictum consequi solent, à quo etiam cerebri substantia, vel membranę læsionem sensere. Nō potest aūt ab extrinseco ea partibus internis cōicari, nisi prius magna offensa craneo illata fuerit. Vnde recte præcipit Celsus: Vbi caluaria pertusa est, requirendum num bilem homo vomuerit; num oculi eius obcæcati sint; num obmutuerit; num per nares, auresue sanguis ei effluxerit; num conciderit; num sine sensu quasi dormiens iacuerit. Hæc.n.nonnisi ośse fracto eueniunt. Quapropter cum sub ictu craneum denudatum est, necessario ea arguunt cranei læsionem; nisi forte qui cecidit in caput, aut aliter ictus fuit, antea quoque imbecillis natura extiterit, vel per morbum solitus vomere, animo linqui, vertiginis casum, & alia his similia pati. tum .n.propositis symptomatibus fides ad eo firma non erit

pre-

præstanda; sed simul & reliqua erunt consideranda. Contra accidit quoties cute integra permanente huiusmodi symptomata apparent. tum.n. raro craneum indicant; sæpissime vero cerebrum concussionem sensisse. Ego certe asserere possum, neminem hactenus me vidisse ex huiusmodi cerebri concussione mortuum, quamuis omne genus eiusccmodi symptomatum cerebri læsionem indicantium superuenisset, tam adultis, quam pueris, aut alterius cuiusque ætatis, aut sexus ægrotis capite ictis, qui ad manus meas peruenerunt. ex quibus mihi alias se obtulit senex quidam rusticus, qui ex porticu cadens alto sensu & motu destitutus iacens stertebat: sanguis per nares auresue manabat: vsque ad septimam diem amens: uix etiam cibum retinebat: nec tamen vlla affuit cranei læsio; verum sola cerebri concussio. Nonnullosq. postea similes casus obseruaui, quibus omnia symptomata cerebri læsionem indicantia superuenerunt. qui omnes nihilominus Dei beneficio sanitati restituti adhuc viuunt, vt silentio inuoluam nobilem quandam Matronam, quæ ex casu in eum locum capitis, qui supra tempus sinistrum est, grauissima & letalia plus minus, ad quadragesimum vsque diem, & ultra, singulis propemodum diebus criticis sensit symptomata,

febrem, rigores, conuulsiones, vomitus biliosos, animi deliquia, sudores ferme diaphoreticos, dolores, palpitationem, & alia sæuissima, conualuit tamen licet pulsatio cordis thoracem tangenti hactenus non sentiatur. id quod non aliunde uidetur secutum, quam quod ex vehementi casu situm aliquo modo cor per-
In Art. par. me. *mutauit. quod Cardanus ipse etiam in tribus lapsis ab alto se obseruasse ait: quorum tamen vnus tantum conualuit. Quare quoties cutis integra est, aduertant Chirurgi, ne ad sectionem audeant properare, uel præsentibus hisce, vel similibus symptomatibus alijs: quoniam non cranei, sed eorum, quæ sub illo sunt partium læsionem ostendunt. alioquin necem ægris adscicent, si temere cutem incidant, aut craneum denudent. quia quamuis integra manente cute cerebri substantia, & membranæ læsionem sentiant; craneum tamen raro lædi & frangi solet: quia instrumentum contundens, & carnem non rumpens planum ferme est, & retusum, vixque eminentiam habet, qua caput pungat, seu rumpat, craneum denudet & lædat. ideo sub huiusmodi instrumento cerebrum, & membranæ concussionem fere semper pati solent, quam symptomata proposita sequuntur craneo illæso. Non mortē aliquando negarim sequi posse: sed dico craneum raro lędi, quoniam symptomata ista sæpissime, vt*

Fer-

Fernelius inquit, contingunt, concusso dumtaxat cerebro. Itaque fieri potest, vt symptomata dicta craneo denudato, vel non denudato, aut cute integra superueniant. Si craneo denudato adueniant, necessario eius læsionem arguunt. ob idque modo abradendum, modo perforandum est os. Si vero cute integra permanente superueniant, raro eius læsionem indicant. Quare solis illis non ita est attendendum, vt ad cranei denudationem veniamus, etiam si ad tactum, vel ex ratione aliqua verisimiliter iudicaremus ossa esse læsa; qm̃ ita quoq. aliquos euasisse vidi. Si vero à contundẽti instrumento craneũ denudetur, nullaq. ex enumeratis symptomatibus appareant, læsum ne craneum, an illæsum esse dicemus? quia multos sine aliquo eiusmodi symptomate comperi, non solum craneum læsum, sed et manifeste fractum, mẽbranãq. laceratam habuisse. quod omnibus in chirurgicis operationibus exercitatis patere arbitror. Asserimus igitur craneum non solum leuiter contundi posse; sed sæpe certam fracturam pati, nullis similibus symptomatibus interuenientibus. Quare illi nullo modo audiendi, qui dicunt: craneum denudatum est, sed in hora ictus non cecidit homo, nõ vomuit, non vertiginem, aut oculorum obscurationem passus est; ergo craneum integrum est, & illæsum. Immo contra, quoties craneum denudatum est à contun- L.7.P. tho.c.10

tun-

tundente, nec læsio oculis, aut specillo inuenitur, omnia pro viribus tentanda, vt an læsum sit alijs inditijs cognoscamus; quia sepissime latet anguis in herba.

CAP. XXXI.

T superius igitur ex Hippoc. retulimus, spectare in primis conuenit, qua parte capitis homo ictus sit: deinde interrogare oportet, qualiter, & quomodo sit vulneratus. nam quod ad ossa pertinet, quæ collisa esse solent, & fissa, nec tamen apparet ex his, quę homo respondet, primo enim debemus ad cognoscendum, teneatur ne os aliqua tali noxa; deinde rem citra specillum, ratione, & opera explorare. Specillo n. non deprehenditur, vllam ne os talem senserit noxam; violatumq. sit, an inuiolatum seruetur. quare quæcumque oculorum conspectum effugiūt, ea mentis oculis obtinentur, & superantur. Vulneratus fuit Horatius de Celana consistentis ætatis, secundum partem sinistram frontis, vulnere admodum angusto, sed cum maiori pericranei ab osse separatione, q̄ cutis vulnus pateret. quæ hincinde distracta nō erat, sed recta vsque ad craneum diuisa. considerauimus

vul-

vulnus inflictum à venatore iuuene satis viribus valente homini, qui magni ictus vim se persensisse testabatur, vtpote facti à nodo rami à pirastro abscissi. quibus rite perpensis craneum non leuiter collisum fuisse coniecimus; quamuis nulla læsio specillo, aut oculis in osse reperiretur. eoq. maiorem collisionem iudicauimus contemplati craneum propria membrana denudatum, non tam in loco à nodi lignei acumine facto, quam in regione circumstante in girum amplius duplo, quam esset vulneratæ cutis spatium. quapropter ampliato vulnere ita vt posset os abradi, ac perforari, os suum naturalem colorem mutasse postridie reperimus. vnde vnguicula ipsum abradentes, cum vix ossis superficiem pertransissemus, odor nares ferire cepit, vt silet, quando os contusum est, & putrescit. quare ab incepto opere non destitimus, dum ad ipsum meditullium peruenimus. vbi ichores inuenimus, quibus exsiccatis vsque ad membranam os perforauimus, inuento osse vbique exsiccato, & exsucco. id quod optimo cũ euentu factũ fuit pertranseunte quarto die. quia non prius aduocati fuimus. Insuper, cum Nimbriius diceret nob. D. Federicus Zoppus, eius filius puer adhuc, ambulãs in paruũ lapidem cadens in terram, impegit. vnde detectũ fuit craneum in parte capitis anteriori nullo apparente signo, aut symptomate, quod cranei læsionem indicaret,

ton-

tonsore quodam ipsum curante, donec superueniente sexta die febri, acciti fuimus ego & Hieronymus Algisius diligens chirurgus: quo tempore ex febri, & nõ naturali colore ossis, aliquam sub craneo materiam cõtineri coniecimus. quare caluariam perforauimus, indeq. pus copiosum eductum fuit. & quia membranas & cerebrum corruperat, obijt puer, victurus forte, si vulnus aspectu paruum, initio neglectum non fuisset; & debito tempore adhibita fuisset perforatio. quam intactam putamus, stante vulneris angustia, quæ vix specillum, vt referunt, admitteret, & symptomatum absentia, in hora percussionis. Hæc duo exẽpla adduxi, vt ex his facilius in cranei collisi cognitionem veniamus; simulq. vt clare cognoscamus craneum non solum leuiter collidi posse, sed etiam vsq; ad membranam; quamuis nulla symptomata appareant. At dicet fortasse aliquis: quid in re adeo clara laboras, cũ norint omnes chirurgi, & velint craneum frangi posse nullis partium internarum læsarum symptomatibus apparentibus? Huic responsum volo, quod si omnibus hactenus id notum & clarum fuisset, non pauci forte viuerent, qui vitam cum morte commutarunt. Mea. non semel quosdam proprijs auribus audisse contigit, qui craneo integro existente, nulloq. ex symptomatibus dictis superueniente, nihil aliud quod ad abrasionem,

nem, aut perforationẽ pertinet fieri debere cõtendũt. solummodo.n.pulueribus cephalicis vti sat esse. In quorum errorem ipse quoq; interdum cadere coactus sui. Ita me Deus in posterum ab eo auertere sua benignitate dignetur, memorię q. meæ imprimere craneum collidi posse; quamuis ad sensum non pateat, & etiam quamuis externa caussa leuis appareat, nec symptomata prædicta superuenerint: etiam si non omnes in hanc sententiam veniant. præsertim autem obstinati quidam, & crassæ Mineruæ homines. qui potius in cõtinuo errore versari, quam male perceptam artem dediscere eligunt, vt de Thessalijs quibusdã conquerebatur etiam Gal. His itaque valere iussis repetimus; si ossi cranei denudato grauia symptomata superueniant, vt casus in hora percussionis, vertigo &c. hęc, vt Celsus dicebat, nonnisi osse fracto euenire, indicareq. apparentem, aut latentem fracturam. Si vero symptomata eiuscemodi grauem capitis ictũ absque cranei denudatione, aut cutis ruptura sequantur, raro admodum, nisi aliud accidat, cranei lesionem monstrabunt: sicuti in cranei denudatione a re contundente facta, quãuis ea symptomata non adsint, non ob id affirmandum illud illæsum esse; sed omnia primum diligenter perpendenda, quibus in huiuscemodi læsionis cognitionem venire possumus, qualis in primis est per-

M cus-

cussionis modus. Dicebat .n. Dinus: Non est necessariũ ex forti caussa primitiua craneum frangi; neq; etiam, dato quod sit debile, non frangi. diuersitas .n. potest contingere propter diuersum modum offensæ, quam recipit os à parua, & magna caussa frangẽte. Inquit .n. Hipp. Si ita caput vulneretur, vt e regione ad lineam telo occurrat, siue hoc manu teneatur, siue iaciatur, siue quid super os incidat, siue homo ipse cadens vulneretur, præcipue periclitatur os, ne his modis lędatur; vt in casu Horatij, & illius Zoppi. sub telis vero, quę ex obliquo, & à latere feriunt, os minus finditur, colliditur, ac desidet, quamuis nudetur. sub telis aũt ad lineam rectam occurrentibus, craneum vt plurimum lædi solet, præcipue si telum teres fuerit & orbiculatũ, ob idq; sua vi craneum ablato periostio detegat. Hæc autem videtur ratio, quia si craneum pericraneo exui debet ab instrumento contundente, id nonnisi à magno ictu fieri potest; quia membrana craneum ambiens, neruosa est et dura. quod facile cognoscimus, quando eam à craneo separare cogimur. Quare si simul cum supradictis, vniuersi capitis os debile fuerit, vt in multis reperitur, in quibus cranei ossa tenuissima sunt, & infirmissima; aut si telum partem aliquam cranei debiliorem detexerit: craneum collisionẽ sensisse affirmandum. Vnde tunc pro maiori, vel minori collisione mo-

do

do abradendum, modo perforandum. Hoc vero duobus instrumentorum generibus exsequemur; vno, in magnis cranei denudationibus, in quibus illud commode intromittere possumus; altero vero in paruis. primum dicunt vulgo Raspatorium; secundum, Vnguiculam. Horum vero omnium est varia magnitudo, & differentia, vt, quoties opus est ad craneum abradẽdum, & etiam, si expedire videbitur, ad membranam denudandam, ijs commode & apte vtamur. Quod si collisio per signa superius tradita adhuc nobis non innotescat, consulte agemus, si cranei collisi colorem quotidie explorauerimus. quamprimum.n. naturalem colorem mutare videbitur, liuensq. & aridum fieri, ipsum, donec naturalem colorem, & optimã substãtiam præseferre incipiat, auferemus; ne, dum os corruptum à membrana recedit, ichores ex eiuscemodi diuisione resultantes super mẽbranam retineãtur, eamq. corruptione afficiant: sicque interitus sequatur. quod aliquando accidisse vidimus. Neque adhuc aliquem perforando videre contigit, qui inclusam habuerit sub craneo saniem, & sanatus sit, nisi rimula, vel foramen aliquod in craneo fuerit, per quod, si non pus, saltem maligni vapores, qui ex corruptione resultant, confertim potuerint exhalare. Quare, eorum opinionem ignorantiæ plenam non sequamur, qui sub quodã stul-

tæ & impiæ pietatis prætextu membranarum denudationem adeo fugiunt, vt potius sic affectos sine remedio congruo crudeliter interire permittant, membranarum denudationem magis quam par est timentes. Vehementer et abhorremus à quorundam ruralium præcipue montanorum abusu, non minus temeritatis, quã inscitię pleno, qui omnes in capite vulneratos craneum denudatum habentes indiscriminatim perforãt, vt sileam eosdem ossa sine necessitate non raro tamen detegere. Non negauerim, aliquos perforatos interire, quibus vasa aliqua nempe sub dura, vel tenui menynge, aut etiam cerebri substantia rumpi accidit; vel qui aliqua errata commiserint. sed perforatos, quibus hæc mala non euenerint, si in nullo deliquerint, nec aliter morbidum corpus vtcumque, vel animum sortiti fuerint, omnes fere sanare, assero. Quare si coniecerimus craneum vsq; ad membranam læsionem sensisse adeo, vt verisimiliter sub ipso cruor aliquis contineri, vel per latẽtem aliquam rimulam sanies ad membranam descendere, vel craneum propter collisionem putrescẽs corruptionem cerebro communicare, potuerit: tum incunctanter membrana patefacienda est. Huius sententiæ fuit etiam Franciscus Arcæus inter Hispanos non obscuri nominis Medicus: qui, quamuis membranarum denudationem primum ex parte operationis periculo-

L. 1. c. 5 de cura. vuln.

riculo-

riculosam cognosceret, quia vix fieri potest, quin aliquantisper lędatur ab operante, nisi magnam dexteritatem longo vsu comprobatam possideat; secundo ratione aeris immediate ipsam, & postea cerebrum ferientis: nihilominus non adeo periculosam, & timendā esse operationem & actionem arbitratur, vt non longe maximum velit esse periculum, quod à sanie sub craneo, vel in craneo contenta, impendet, ad verbum ita scribens: Cum difficilis admodum coniectura, indicatioq. sit, illud ego tutissimum, consultissimumq. arbitror, vt locus trapano aperiatur. namq. nullum ex hoc periculū timemus, etiam si nihil interius læsum fuisse inueniamus, nullum inquam periculum, nullam ve curationis dilationem. Contra vero, si hoc negligatur maximum, certissimumq. periculum, & plerumque mors ipsa sequitur. atque equidem plerosq. eorum, qui ex vulnere in capite accepto pereunt, hac caussa perire arbitror. Hæc sunt Arcæi verba, quibus Chirurgo suadet potius peccandum esse aliquando membranam detegendo, quam os imperforatum relinquendo. neque credēdum, quod vir iste existimet membranarum denudationem immunem à periculo, vt hic asserere videtur; quia, vbi de magnis cranei fracturis curandis agit, in quibus vehementer confracta ossa eximenda sunt, ea solummodo aufert, quæ sufficiunt, vt detur exi-

tus

*tur saniei, et reliqua intacta, relinquitne membranas lædat, simulq. ne maior pars cerebri aeri exponatur, ut ab eo lædatur. Quare id ab eo assertum fuisse putandum, vt legentes admoneret minus peccare, qui membranam aliquando denudant, licet nō adeo certi sint offensam vsq; ad ipsam peruenisse; quam qui craneum perforare nolūt, nisi certo cernant ipsum esse fractum, aut ad membranas contusum; nihil circa perforationē cū ratione fieri posse contendentes, nisi os adeo fractū, aut vehemēter læsum, vel symptomata enumerata videant, puta casum in hora percussionis, vertiginē etc. Sed longe magis adhuc peccant, qui craneum perforare nolunt, nisi symptomata appareant membranam ab osse separatam monstrantia. Eos enim tempore quilibet, vel mediocriter in exercendā arte versatus, scit vulneratì salutem omnino esse desperatam, adeo, vt ope tantum diuina miraculose curari queant; potissimum vero, cū febris apparet quarto, septimo, aut vn-*Pradic, 2. *decimo die. id.n. vt Hippoc. testatur, & quotidiana experientia confirmat, est valde letale, ita vt nullum adhuc euasisse sciam, nisi fortasse febris aliunde, quam a putredine in craneo, vel sub ipso contenta oriatur; vt ab erysipelatis aduentu. vt memini inter ceteros accidisse filio Nob. D. Theophili Mapelli. Quam citissime itaque fieri potest craneum perforandum est, &*

com-

compreſsioni meatuum oſsis colliſionem patientis abradendo, vel perforando ſuccurrendum. Neque, ſi fieri poteſt, permittendum, vt os corruptionem contrahat, vel ſub ſe ſaniem colligat, antequam perforemus. quod ſi hoc acciderit, non ſolum perforandum non eſt os; ſed eos male, indocteq. operari arbitramur, qui in hoc caſu perforant. quoniam nullum infelici vulnerato afferunt emolumentum; niſi forte cito morituro data opera mortẽ acceleraſſe, pietas ſit. ſemper.n.aduertendũ, vt ſi nõ iuues, ſaltem non noceas. quod Hipp. Gal. & omnium præceptum, non ſolum in perforatione, ſed in omni alia operatione, præcipue circa craneum exſequenda, ſeruandum eſt. Neque vero, vt Hipp. præcipit, cõmittere debemus, ut tertium diem excedamus, prius quam os cranei ſecemus; ſed intra hoc ſpatium ſecandum eſt; præſertim vbi tempus calidum fuerit. licebit tamen in dubio, tutiusque adhuc erit in caſu propoſito aliquantiſper differre, remq. diligẽtius conſiderare, & deliberare; quam omnia ante tertium diẽ præcipiti deliberatione perficere. ſed in re certa ſemper Hippocratis præceptum ſeruare conſultius ſit.

Quoties vero in propoſito caſu os cranei non vehementer affligitur, ſciendum membranam in primis diebus ſemper craneo adhærere.

CAP. XXXII.

Vare, si tuto perforationem aggredi, & perficere cupimus, ab Hippocratis præcepto recedendũ non est, qui dicebat, loquens de sectione: Quando necesse sit hominem secare, hoc obseruandum est: quod si principio tibi curatione tradita ad sectionem venias, os vsque ad membranam statim excidere non debes, cum non expediat detracto osse hanc diutius patefactam relinqui, vt quæ grauiter læderetur, & tandem putresceret, atque hebes fieret. aliud item periculum subest, si sectum os statim à membrana euellatur, ne serra in ipso opere membranam laceres. verum in sectione id obseruandum est, vt, vbi parum iam est id, quod secandum superest, iamq. os labat, ex opere te recipias, sinasque vt os per se abscedat. nam os si quod sectum est, & sine sectione relictum, nihil superuenire mali potest. tenuatur. n. iam quod relinquicur. Idipsum etiam in calce libri repetit. Hic est modus secandi craneum, quo nos Hipp. vti iubet, quando membrana craneo nectitur. quo in loco notandũ, quod Hipp. non dicit secare os, sed secare hominem, innuere volens sectionem nos non debere tentare, nisi opus sit,

quia

quia non craneum, sed vita hominis secatur. facile craneum secatur; sed illud recte & absque hominis periculo incidere difficillimum. Ideo, vt Auenzoar optime monet, non deberet recipi aliquis ad hoc exercendum, nisi qui longo tempore fuerit discipulus cum magistro optimo & perfecto; & qui per semetipsum longo tempore artem exercuerit. Quoties itaque homo secandus est, præcipit hoc obseruandum esse; ne statim curationem, & operationem aggredientes os cranei vsque ad membranam secemus, ne sine medio membrana aeri exponatur. Hanc autem non vult sine medio esse aeri exponendam; quia quæcumque velata & clausa esse consueuerunt, vbi aperta & sine operimẽti interuentu detecta sunt, ab externo et inconsueto aere alterantur; atque vbi sic diutius relinquuntur, putrescunt. Natura etenim non sustinet repentinas mutationes; sed ab extremo ad extremum per debita media transit. qua ratione etiam inter ignem & aquam, aerem; & inter terram & aerem, aquam, miro quodam ordine interposuit, vt à contrarijs qualitatibus vnius extremi elementi ad contrarias qualitates alterius, per medias symbolum habentes, cum inter se mutantur, fieret transitus. Quare etiam nos Naturam imitati non statim ad insueta extrema peruenire debemus, sed gradatim. Dicebat n. Auicenna, quod læsio fit ex subito aduentu L. 4. fen 1. trac. 3 c. 6.

 con-

contrarij in complexione. igitur si membrana statim aeri exponatur, ab eo lædetur, tamquam à contrario, cum semper aer, vel æstate ardentissima ex sententia Gal. detectam membranam refrigerandi uim habeat: si vero sensim, non ita, quia paulatim assuescet, neque subitam patietur mutationem. Fortasse vero, si hæc seruaremus non adeo de aere nostro quandoq. conquereremur, quia illi sensim membrana assuesceret: neque cerebrum, vt diximus, (quod aer semper est calidius) ab eo adeo, potissimum per refrigerationem, læderetur, vt fit, quando sine aliquo medio tegumento aeris exponitur iniurijs. Vidimus aliquando membranam corruptionem quandam patientem, quam quidam escharam vocāt, à repentino ambientis subitoq. occursu; aut potius cum ab hac, tum ab alia caussa dicta productā. In Iacobi Platti uulnere adeo profunde dura mēbrana in foramine trapani computruit, vt non prius putrida pars à sana separari potuerit, quam quinquaginta diebus elapsis. Hic habebat vulnus, vbi lamdois sutura cum sagittali coit, qua in regione dura membrana validius craneo nectitur. huic vero fortasse membrana non adeo profunde computruisset, si statim aeri non fuisset exposita. Aliud itidem periculum subesse inquit Hipp. si sectum os statim à membrana diuellatur, ne scilicet perforando serra membrana laceretur.

Vt

Vt igitur aeris frigidi iniuriam, & membranæ lacerationem euitemus præcipit hoc obseruandum esse, vt vbi parum iam est id, quod secandum superest, iamque os labat ex opere desistamus, sinamusque vt os per se abscedat. Hoc autem perficere admodum facile erit. quid enim vetat cum in aliqua orbicularis perforationis ossis parte ad membranam ventum est, permittere, vt reliquum per se abscedat. ossi etenim tam secto, q̃ quod secandũ superest, nihil mali omnino ex hoc superuenire potest. tenuatur etenim iam quod relinquitur in media serra; quia propter sectionem vndiq. nutrimento priuatur. quo fit, vt non solum pars, quæ in totum secta est, sed etiam secanda, breui contabescat, perseq. à reliquo osse et membrana facillime abscedat. nocumentaque & incommoda non sequuntur, quæ communem operandi modum comitantur, quando ossiculum illud in medio circuli serræ relictum statim uulsellis, aut vectibus violenter à membrana, & osse diuellimus. Hanc.n. operationem quamuis omni cum dexteritate facere conemur; sine tamen maximo vulneratorum periculo perfici non posse arbitramur, quia craneum membranæ adhæret, & nutritur ab ea medio capillamentorum, neruosorum, venarum, & arteriarum craneum permeantium. Quæ omnia, dum ossiculum illud in medio serræ relictum statim per vim

aufertur, necesse est, vt rumpatur. vnde inflammationis membranæ periculum imminet. iure merito ergo operatio ista iudicio meo maxime fugiẽda est. siquidẽ multos neci tradere potest. & forte quod inter causas frequentis interitus ob vulnera capitis hæc quoque nõ postremum obtinet locum, quando, vt dictum fuit, os non vehementer est afflictum. tum n. membrana semper craneo adnectitur. nam cum os cranei vehementer afflictum est, celerrime, vt Gal. prodidit, ab eo membrana recedit; & cum recessit, ad ossis ablationem non adeo ingens sequitur periculum. Quare optime monet Franciscus Vertunianus, cum inquit: Si ex facili auellere non possumus, exspectandum est, donec sua sponte emergat. Hãc magnam difficultatem videns Iacobus Carpensis in opinionem illorum venit, qui exspectant Cap. ã Tẽ in quo dẽt fieri ossis amotio. *principia accidentium à sanie venientium, inquiens, hoc prudenter docere auctores propter hanc rationem; quia, si fieret talis operatio stante dura matre craneo alligata, maximum esset periculum de incisione eius. Immo subdit: Impossibile est aliter esse, quin lædantur, stante ipsius membranæ forti colligantia cum craneo per totum. Ceterum hæc sententia, meo iudicio, salua eius pace, prorsus erronea est. Quot ostendere potest Carpen. aut alius, qui ipsi faueat, quibus huiusmodi accidentium principia superuenerint, & sanati sint,*

etiam

etiam adhibita perforatione? neminē certe. scio aliquē pro Carp. dicturum, se vidisse sanatos, quibus huiuscemodi accidentium principia aduenerant; sed falsò, nisi fortasse rimula quæpiam, vel foramen aliquod adfuerit in craneo, per quod, si non pus, saltem maligni, qui ex corruptione resultant vapores, exhalare potuerint: vt memini me obseruasse semel sub mihi amantissimo Præceptore Gabriele Cuneo Mediolanensi, cum in ea vrbe chirurgiæ addiscendæ caussa degerem, in bubulco quodam Bergameno appellato, tridente ligneo percusso. In huius craneo denudato in parte sinistra capitis, tonsor quidam nullam animaduertit læsionem, quare illud non abrasit, nec perforauit: decimoseptimo die superuenit febris cum magno totius capitis dolore, & grauitate: vicesimo die aduocatus Præcep. meus, vulnere à sorde expurgato, & naso vulnerati cōpresso ægrum iussit spiritum continere. quo facto, per cranei poros tenax excrementum egredi cepit. quo viso craneum vsque ad meditullium abstulit, & copiosum pus eductum fuit. postridie & subsequent. diebus febris ita sensim est imminuta, vt in dies melius habuerit, donec reliqua cranei lamina propter longam saniei in loco moram corrupta, & tandem à membrana separata, extracta fuit. quo tempore sublata febre tandem conualuit. propterea non alia dicenda caussa, quam q̃

in

in eo homine ossis contusi meatus naturaliter laxi, nõ adeo à contusione comprimi potuere, vt vaporum putridorum & saniei tenuioris exitus oĩno cohiberi, & intercipi potuerit. sed quia crassior materia per angusta foramina libere egredi non poterat, is in magno vitæ discrimine diu fuit. secutusq. proculdubio fuisset interitus, nisi meatus in eo naturaliter laxiores putridis vaporibus, & saniei, vt dictum est, effugium reliquissent. Quando.n. densum adeo est craneum, vt materie noxiæ nullum exitum & effugium concedat, nemo vel perforatus euadit, & sanescit. Neque est, quod quis dicat nostris temporibus hoc sequi propter naturæ maiorem imbecillitatem, quia etiam Rasis, vt conijcere possumus ex Gal. auctoritate, inquit: Id, quod debet seruari de craneo capitis, cum celeritate serretur, & non exspectetur, vt accidat de eo quod descendat ad matrem cerebri ærugo; sicut faciebant quidam exspectãtes hoc, vt compleretur putredo, & separaretur mater dura, vel matercula à ceruice. Ecce quod tempore Galeni, & Rasis idem in hoc casu sequebatur, quod etiam nostra. ætate huiusmodi autem putredinis principium cognoscere docet Paullus ex augmento doloris, & febris, ex mutatione coloris ossis, & ex cruditate, & tenuitate puris fluentis à vulnere; propter qđ putredinis principium membrana recedit à craneo. At

ego

ego Paullum in huiusmodi sententiam peruenisse valde miror: quia dolor fit ab intemperie, aut solutione cõtinui causata à materia, quæ, aut super ipsa mẽbrana, aut in eius substantia continetur: si super ipsa, aut à cranei læsione; aut à vasorum aliquorum ruptione collecta est: si in corpore membranæ, aut propter vas aliquot itidem ruptum; aut propter humorum influxum ibi confertur. Vtcumq. autem accidat, necesse est læsionem membranæ sequi ita, vt neminem, vt dixi, seruatum adhuc videre potuerim, qui inclusam habuerit sub craneo saniem sine aliqua effugiendi via, quæ naturaliter raro in hominibus inuenitur adeo, vt naso eos numerare possis. Non ergo exspectabimus separationem mẽbranę à craneo, quæ per signa tradita à Paullo cognoscitur. sed omnia pro viribus moliemur, vt symptomata ista remedijs idoneis preueniamus. fiet id, si dum membrana craneo adhæret, vt Hipp. præcipit, primis diebus os perforemus. nam hoc modo membrana à sanie non afficietur, neq; ab operante læsionem notatu dignam patietur, grauesq. inflammationes periculum mortis inferentes excludentur. hec erunt obseruanda quoties craneum serratis circulis perforandum est, membrana adhuc annexa craneo.

CAP. XXXIII.

Erum in hoc casu, serrati circuli usum, quo ad fieri potest, omittendum censemus; quia, etiam si Hipp. methodum perforando seruemus, inæqualitatē tamen, quā serratus circulus in parte interna relinquit, euitare haudquaquā possumus, quę acuū acutarum instar continue salientem & pulsantē membranam necessario ferit, & lædit; inflāmationemq. nō raro accersit. neque est, quod aliquis existimet eam se lenticulari scalpro commode adęquaturum, aut complanaturū: quia, dum illud violenter quoque inter craneum & mēbranam immittit, eam per vim itidem à craneo separans, & diuidens maxime offendit. ego certe in cadauerum caluarijs sectionem hanc serrato orbe facere tentaui; neque vnquam fieri potuit, vt illa asperitas nō relinqueretur post terebrationem. quare tutius existimaui fore, vt à suprascriptis cycliscis i. serratis circulis abstineremus, & eorum loco vteremur potius unguiculis superius nominatis. quorū vsu, in propositis cranei læsionibus, vbi membrana semper craneo nectitur, inueniri nil potest vtilius, aut tuti⁹; præcipue quia in collisione, vt plurimum exiguum fora-

ra-

ramen sufficiet. præcipit.n. Hippoc. vbi aliquo ex his modis violetur, sanguini exigua terebra perforando effluxum,& exitum parandum esse. quod si etiam ma ius foramen parare necessarium putauerimus, id facillime præstare licebit. Vnguiculæ enim, vt lubet multam cranei portionem & paucam demunt, tenuissimamque eius portionem membranæ adnexam relinquunt. quæ quia nutrimenti penuria laborat, citissime contabescit, & à membrana separatur. tumque, si magno foramine opus sit, forcipe aliquo incidente, vel lenticulari scalpro nullo negotio adhibito os tabefactũ auferentes, ad libitum sine vllo periculo foramen ampliare poterimus, id semper aduertentes, vt quam minima ipsius membranę portio denudetur, & solummodo foramen id tantillũ moliamur, quod saniei expurgandę sufficiat. quę, quia in parua cranei collisione pauca quoque debet esse, paucum etiam foramen, vt iam dictum est, sat erit: amplius vero nonnisi in maiori collisione conueniet: modo non statim à nobis fiat; quoniam, vt supradictum est, cranei tenuior pars relicta post abrasionem sensim prius abscedere à membrana exspectanda; deinde foramen ampliandum. vt autẽ commode id vnguiculis perfici queat, multas magnitudine, & paruitate, necnon figura differentes, paratas habere oportet. & quamuis vnguicula ab Hippoc.

O te=

terebra valde differat, nihilominus tutiorem vnguiculæ, quam terebræ vsum existimamus. neque tamen nobis diuinus Hipp. qui omnia cognoscere non valuit, contradiceret. nam, præterquam quod minor membranæ portio ab vnguicula, quam à terebra, siue serra detegitur, puta vel ad grani milij magnitudinem, & non amplius cum libuerit; nulla etiã ab ipsa asperitas relinquitur, vnde mẽbrana irritetur. id igitur certo certius esto, quod vnguicula crancum perforãtes membranam non ita facile laceramus; quoniam pars ossis, quæ paullatim vnguicula perforando demitur, nobis etiam sensim viam ad menyngem aperit, adeo vt ne cæcutiens quidem errare possit. Vnguiculam terebrum fissuræ non conuenientem Carp. appellat; perinde ac si dicere voluerit læsionibus non apparentibus cranei destinatam. Non ob id tamen prorsus serræ vsum damnarim, si ab Hipp. methodo & canone non recedamus, serræ orbem obseruantes diligenter, ne scilicet dum craneum perforare intendimus, in aliqua eius parte membranam laceremus, vel lædamus; vel os quod in medio serræ relinquitur, violenter auellamus; sed potius per se abscedere à membrana permittamus.

CAP. XXXIIII.

Eque est, quod aliquis in dubium vertat membranam primis diebus in simplici dicta collisione, & alijs cranei læsionibus, sensui non apparentibus, craneo semper adnexam esse: quoniam mẽbrana solummodo ab ossibus, quæ vehementer afflicta sunt, vel Gal. auctore, celerrime recedit; nisi forte quis solummodo per suturas ipsam craneo adnecti obstinate defendere velit. id quod vtinam esset verum pro salute hominum. maxime enim tum eßet facilis cranei persoratio, nullumq. inde læsionis membranæ periculum immineret. At re vera non solum per suturas craneo ea adhæret; sed tota & ubiq. & equidem ligamentis validißimis. cuius rei veritas facile etiam ex Hippoc. lib. de capit. vulneribus elicitur, dum modum secãdi craneum ostendit, simulq. recenset pericula, quæ subitam cranei a membrana separationem sequũtur, dum Medicus craneum perforat, cum inquit: Si sectum os statim à membrana auellatur, periculum est, ne serra in ipso opere membranam laceres. quod si à principio ad curationem adhibearis, velisq. os excidere, & à membrana detrahere, æque specillo demisso serræ circuitum considerato, &c. Quomodo.n. subitam

cranei auulsionem à membrana timēdam proposuisset, & modum quo tuto os à membrana detrahi posset demonstrasset, nisi arctissimā membranæ cum craneo cōnexionem omnino cognouisset. Gal. quoque, quamuis aliquando secus sensisse forsan videatur, inquit, quod membrana celerrime recedit ab ossibus, quæ vehementer sunt afflicta. atqui membrana à craneo recedere nō potest, nisi prius illi fuerit adnexa. huius sententiæ fuere Paullus, Auicenna, Rasis, & reliqui optimi auctores, quorum sententias ad verbum, quoniam quilibet facile apud eos videre poterit, non est quod hic afferamus. nec aliter sensere Neoterici omnes idipsum vno ore fatentes. potissimū vero Iacob. Carp. & Io. Baptista Carcanus id optime in suis de cap. vulnerib. libris mōstrarunt: quibus inter alios consentiunt etiā Paullus Iuliarus, & Nicolaus Massa. qui equidem ita loquitur: Duram matrem vniuerso semper craneo alligatam vidi ligamētis validissimis pro modo membri; sed validioribus ac crassioribus per suturas adnectitur. quod si aliquando aliqui secus inuenerunt hic non naturalis, sed præter naturam affectus est. hoc quoque nos vidimus semper, nec vnquam secantes caluarias abortuum puerorum, iuuenum, senum, & cuiusuis conditionis, & sexus hominum, ab osse ipsam separatam reperire valuimus, licet multum studium,

dium, & diligentiam in hac rei veritate indaganda semper posuerimus. in omnibus n. adnexam ossi semper inuenimus; magis tamen in nuper natis. in quibus membrana cum craneo quibusdam in locis vnum fere corpus esse videtur. eo minus vero ossis & membranę natura distinguitur, sed non separatur, quo ætate craneum siccius euadit, adeo vt in senibus non ita firmiter, vt in puerorum, & iuuenum caluarijs adhærere videatur. Ratio autem ea esse potest, quod dum craneum augetur, maiore quoque alimento indiget. hoc autem per multa vasa à membrana prodeuntia ad se allicit, quotidieq. magis craneum augescens, magis etiam vasa comprimit, adeo vt postquam craneum ad iustam magnitudinem, & crassitiem creuit, vasa, vtpote non amplius auctioni necessaria contabescant, & exsiccentur; sicq. membrana propter eorum defectum non adeo in senili, vt in puerili, & iuuenili ætate craneo adhæreat. cuius rei clarum argumentum est minor meatuum numerus in senum, quàm in iuuenum caluarijs semper repertus, licet semper in omnibus adhæreat. hanc veritatem, & simul magnam difficultatẽ videns Carp. vt antea diximus, separationem membranæ à craneo exspectare suadet, priusquam perforemus. quod idem est, ac si diceret, exspectandum, vt prius æger moriatur, quam illi medelam præstare velimus

limus

limus, non exspectandum igitur donec membrana à putredine labefactetur. quia tunc de miseris vulneratis actum est. sed antequam hoc accidat, eo modo, quo supra ostensum est, illis succurrendum; neque timendum sic agendo, quod membrana adeo afficiatur, vt non multo peius sit illam à sanie corrumpi permittere. Et hæc de perforatione, & perforationis modo, quem in collisione, & alijs cranei læsionibus sensum effugientibus seruare debemus, dicta sufficiant.

De abrasione cranei vsque ad Diploidem in collisionibus facienda. *CAP. XXXV.*

Ed quia os cranei magis & minus collidi potest, vt Hipp. dicebat, ideo nõ semper ita collisum erit, vt perforatione egeat: siquidem, modo totum os colliditur; modo in superficie tantum; modo altius: sed non totum, verbigratia ad meditullium vsque. Si collisio cranei tantummodo superficiem lædat, proculdubio ea abradenda est, vt scilicet ossis collisionem patientis meatus aperiantur. sic Archigenes referente Gal. & Aetius os cranei abradunt, cũ tantum

tum eſt denudatum, & ſi aliter illæſum ſit, cur cum manifeſte offenſam paſſum eſt, ipſum, multo rationabilius nō abrademus? huiuſmodi rei ratio adducitur à Fallopio, cum inquit: Quoties os cranei denudatum eſt, ita, vt per duas horas afficiatur, ab aere ambiente ſemper refrigeratur, & contrahit ſiccitatem in ſuprema parte: & ideo extrema ſuperficies moritur: & ideo remouenda eſt illa ſquama ſuperior, qua permanente vulnus vniri non poſſet; & ſi contrarium eueniat, rarum eſt. abradimus igitur in colliſione plus minusue, quod ad longitudinem, & latitudinem pertinet, pro varia colliſionis ſpecie, & natura. ſed quia coniectura interdum nos decipere pōt, ne leſum illæſum exiſtimantes, cum vulgari errore eorū, qui ab abraſione abſtinēt, ægrum interire permittamus, tuto iudicio noſtro operabimur, ſi, cum de colliſione dubij ſumus, craneum vſque ad meditullium auferemus. dato.n. quod colliſio ad meditullium non perueniat, quid noces, ſi ad illud peruenias? Nam ſi ad illud pertingat; & huiuſmodi operationem negligas, primū propter meatuum conſtipationem; ſecundo propter ſanguinem, qui nonnunquam in meditullio colligitur ob colliſionē; tertio, propter vaſa craneum permeantia ob contuſionem neceſſario putreſcentia, maximū periculum ac mors ſequi ſolet. neque hoc meum eſt inuentum, ſed diuini Hippoc.

qui

qui lib. de cap. vuln. inquit: Si os fissum fuerit & collisum; vel collisum tantum, vel non ita incisum; vt ostendat qua telum insederit; & præter id collisum; aut fissum, vel vtroque modo læsum; vbi os aliquo ex his modis violetur, sanguinem detrahere oportet, osse per exiguam terebram perforato. Quam sententiam si quis solummodo de cranei perforatione vsque ad membranam intelligendam esse contendat, ob idque de huiusmodi operatione in eo libro locutum non fuisse, eum plene satisfaciet idem Hipp. in libro Epidemiorũ, vbi inuenitur ab ipso Hippocomum puerum ætatis annorum vndecim, percussum ab equo in fronte supra oculum dextrum, vsque ad diploidẽ sectum fuisse. neque alia de caussa huiusmodi operationem tentauit, nisi quia os videbatur non esse sanum, sed contusum. non secuit aũt usq; ad membranã, quia coniecerat ad ipsam non peruenire læsionem. quod optimo cum euentu fecit, quamuis alia de caussa Hippocomus tumore oculorũ frontis, & totius faciei, præcipue in dextris capitis, nec non febre continua, quæ à rigore inceperat laboraßet. idẽ videtur annuere Vidius, dum inquit: Os contusum duo opera postulat: vnum vt detrahatur quidquid adeo contusum est, vt nequeat ad pristinam naturam reuerti: alterum, vt eo loco procreetur callus. cuius etiam sententiæ videtur fuisse Fallop. dum inquit:

L. 5. sect. 16. secundũ Vales.

Cum

Cum magnum vobis se offert vulnus, abradite vsq; ad secundam laminam. Aliquando craneum vsque ad meditullium auferentes. sed sero, & non ab initio, meditullij portionem collisioni subiacentem, vice sanguinis saniem continere vidimus, adeo vt hincinde circũ foramen guttatim emergeret. An autem propter solã cranei corruptionem à meatuum compressione factã id contingere potuerit; an potius propter sanguinem in meditullij loco collectum extra uenas, scire non magni refert. sat est nosse, hoc in vulnere capitis à re contundẽte factã cum cranei denudatione accidere, præcipue cũ ossa sunt tenera, ut puerorum, & oĩum qui mollẽ ossis naturam habent. duriora vero ossa abradẽtes, vel perforantes nihil aliquando subesse vidimus; sed tantum naturalem colorem abesse, nec fœtorem deesse, clarum scilicet corruptionis inditium. Sum tamen huius sententiæ, quod processu temporis, ẽt in his sanies colligatur, postquam venulæ craneum perreptantes putredinem acquisiuerint. quod vero sanies in ossis cranei substantia generari possit, quamuis venę in ipsa contentæ sanguinem non effundant, ratione primum; deinde experimento probatur: & primum ratione, quia in ossis cranei substantia est caussa efficiens, & materialis. quare etiam ibi sequi potest effectus: siquidem in osse non deest suus naturalis calor, qui à cõpressione

P mea-

meatuum, & vasorum corruptione, propter collisionem præternaturalis effectus in caussa est putredinis in ossis substantia. quæ licet sicca sit respectu aliarum partium; sua tamen adest humiditas, licet pauca, auxiliantibus meditullio, & venis craneũ percurrentibus. quę etiam materiam putredinis recipere valent. quod non solum de craneo, sed de alijs etiam ossibus contusis, præcipue tibiarum, dicendum esse, non semel experientia nos docuit. Accedit experimentum, quia multi sunt, quibus cum à principio apparente craneo illæso nullum ferrũ sit admotũ, tandem perforatis, ad id impellentibus symptomatibus, saniem nõ super mẽbranis collectam, sed primum in osse cranei genitam, tandẽq. etiã membranæ, ac cerebro communicatam clarissime vidimus. quorum pars maior, vitam cum morte commutarunt, vt fecit cuiusdam nostratis chirurgi filius, qui craneum denudatum habens à re, quæ vulnus angustum effecerat, quinta die symptomatibus apparentibus perforatus est, inuenta sanie in meditullio, quæ iam vitium membranis, & cerebro communicarat. Similiter puer quidam Lemine oriũdus, apud Marcum Antonium Lazaronum egregium puerorum institutorem, in capite vulnus aspectu paruum habuit: octaua die febris superuenit: nona os perforatum, è cuius meditullio sanies guttatim emergebat. hic licet super

mem-

membranas nihil præter naturā haberet, nihilominus, quia os putredinem subiectis partibus communicarat, inflammationemq. effecerat, mortuus est. cuius rei oculatus testis fuit Hieronymus Algis. chirurgus. Insuper coniugi Petri Marchesij ad Pontem S. Petri à re contundente vulneratæ in summitate frontis cum cranei denudatione, licet nulla in osse videretur læsio, quinta die febris superuenit: color ossis mutatus è naturali ad fuscum vergebat: perforata est: & sanies in meditullij poris reperta; sed membranæ inflāmatione, quæ iam vt signa ostenderant inceperat, non cessante, mortua est. Neque, vt non semel antea inculcatum est, adhuc aliquem videre potui, qui inclusam habuerit in craneo, vel sub ipso saniem, & sanatus sit; nisi putrida fuligo transpirarit antea per aliquod foramen, vel rimulam. quod si qui euaserunt, ijs nondū confecta erat sanies. in quorum numero fortasse ponendus fuerit filius D. Marci Vndesij annorū iiij. qui vulneratus fuit in occipite à re contundente; sed quæ valde angustū vulnus effecit, cum cranei denudatione, sine eius apparente læsione; sexta die febris superuenit, & color ossis mutatus. quare, cum febrem propter cranei corruptionē oriri dubitaremus, vnguicula admodū angusta craneum vsque ad meditulliū perforauimus; & ichores quosdam inuenimus. quare inue

P 2 nisse

nisse febris caußam rati vlterius perforando non processimus. hic seq. diebus febre mitigata tãdem sanatus est. Filiolæ annorum trium in capite à re contundente ualde angustũ vulnus passæ craneo detecto, nulla in eo apparẽte læsione, sexta die os colorem naturalem amittere cæpit, & septima febris aucta. quare craneum ad meditullium perforaui, vnguicula admodum angusta ne ex vulnere maiore, in fronte maiorẽ etiam cicatricis deformitatẽ contraheret: ichoribus exinde uiam patefecimus, seq. die febris remisit, & sanata est. His duobus sanitas non esset subsecuta proculdubio, si operationẽ distulissemus, donec sanies in osse cõfecta suas qualitates cerebro cõicasset, & membranis id quod tã cito facere non potuit, vt fecit in supradictis tribus qui perierunt. quĩ in postremis hisce duobus cranei patentiores pori, & foramina vapores putridos egredi sinebant. quare anteq̃ sanies, vel ossis cranei corruptio ad subiectas partes perueniãt, os aperire oportet, modo abradentibus vtcumq. organis, modo vnguiculis, vt expedire magis videbitur. neque totum os denudatũ ad meditullium usq; demendũ: sed vnicã tm̃ ossis collisi particulam auferre sufficit: quoniam per meditullij poros, quod reliquum est in craneo collisum, etiam si totum non auferatur, expurgari poterit. cum exeundi via hoc modo putridis vaporibus, sanieiq. pateat. quo

fit,

fit, vt ad cerebrum corruptio peruenire non possit. quod si ad meditullium vsque abradendo peruenire nõ opus sit, tota tum ossis denudati quantitas auferenda est, ut omni ex parte meatus à collisione compressi reserentur. præter alia vero beneficia, quæ has operationes sequi possunt, vnum id est non contemnendum: quia sæpe, vt Hipp. inquit, scalpro ossis vitia deprehenduntur, quæ alioqui manifesta nõ fuerint. nam exterior cranei pars nonnunquam illæsa videtur: ea vero abrasa, vel vngui culis ad meditullium ablata, interna ossis læsio non raro detegitur, qualis fuerit scissura capillaris. quod non semel in huiuscemodi collisionibus obseruaui lamina externa illæsa apparente. nemo igitur operationem hanc tentare detrectet, et timeat. quod autem propter collisionem craneum in meditullio corrumpatur, notauit etiam Vigonius, dum inquit: Vndecimum notabile vergit circa corruptionem ossis causatam occasione alicuius contusionis in osse à re contundente: & hoc plurimum euenire cõtingit in ætate tenella. super quo considerandum est, quod interdum vt sæpenumero vidimus ex ista, dispulæ seu spungiosæ, cõtusione propter sanguinem inter ambas tabulas extrauenatum tanta sequitur corruptio; quod nisi à prudenti medico statim raspatorijs remoueatur, accidentia mala ad cerebri panniculos suas putredines delegando proculdubio gene-

ra-

raret. Vt ergo istud inconueniens euitemus, vtilissimū est vitream primæ tabulæ raspatorijs remouere, vt exinde sanguis extrauenatus melle rosaceo, et ceroto in principio fracturæ cranei prenominato faciliori modo expurgari ualeat. Hæc Vig. licet aūt ipse dicat hoc, in tenera tantum ętate accidere, nos tamen id etiam in adultis euenisse obseruauimus, in quibus os non valde siccum & densum fuit. Si. n. vt Nicolus dicebat, siccum naturaliter, vel ætatiue fuerit, magis & citius contingit ipsum findi ex occursu cāæ contūdentis, sicut e conuerso, quāto minus est siccum, tanto etiam minus contingit illud. quare quominus siccum & densum os est, eo facilius collidi potest. vnde non mirum, si etiam adultorum ossa collidantur, quoniam quorundā ex ijs ossa, præcipue feminarum, & mollem vitam degentium, non adeo dura sunt, vt semper sub ictu apparentem fracturam patiātur. fortasse verum est (quod Vig. notat) in pueris cōtingere cranei corruptionem propter sanguinē in meditullio extra venas effusum: q̄q̄ arbitror re uera corruptionē cranei collisionē sequi, tametsi nullus cruor in meditullio cōtineatur. hoc nobis clarū aliquando fecerūt caluariæ sæpius inter abradendum & perforandum, cum prorsus destituta omni humiditate naturaliq. calore fœtorem emittebant, certum corruptionis, siue putredinis ossis argumentū,

quam=

quamuis nihil in ossis substantia contineretur. non ergo huiusmodi corruptionem aliunde, q̃ à meatuum compressione factam à collisione, oriri dicendum est. sed in his quoque processu temporis sanies colligitur, cum meditullium, vel venulę craneum perreptantes corruptionem sentiunt, tametsi à principio nullus sanguis in meditullio effundatur. Verum enimuero vtcumque hoc acciderit, in huiusmodi difficultate, cranei os ad meditullium vsque abradere, vel perforare, optimum semper fuisse experientia comperimus: modo id fiat antequam sanies in ossis substantia confecta sit; vel si confecta est, antequam putredinem membranæ communicauerit: vt fieri cõsueuit cum rimula, vel foramen aliquod in craneo exstat, per quod putridi vapores, qui ex corruptione resultant, exhalare possunt. Corruptio ista cranei in nostra patria adeo potens apparet, nisi ad eam admodum intenti simus, vt multos præcipue pueros ad orci fauces perducat. quare consultissimum putamus, si in dubio præsentis collisionis os ipsum cranei vsque ad meditullium semper auferatur, hactenus experientia rerum magistra nobis suffragante, & hãc tutissimam viam esse demonstrante, quidquid insani postea quidã iactent, quoties aliqui ex huiusmodi uulneratis moriuntur, culpam omnem, nõ in morbi magnitudinem, non in ægri, aut astantium errores; sed in

tru-

trucem inhumanumq. chirurgum reijcientes, qui cutẽ incidit, craneum abrasit, aut perforauit, & denique in vulneratũ, vt carnifex se gesit; perinde ac si Medicos ista agentes magnum certe lucrum, & voluptas sequatur. quamquam Medicus rationalis à recta operandi methodo aliquando desistere nõ debet in Deum tantum intuens, qui recte operantes, & patientia vsos in melius quotidie prouehit: dicant quidquid volunt, qui verum cognoscere nequeunt, cæcis animum perturbati affectibus, dolore potissimũ, & inuidia. quorum illud ægrorum morientium plerunq. tangere solet affines, & amicos; hæc artis socios. Hactenus de causis Mortis, & Curatione vulnerum capitis. Non defuturos tamẽ quosdã arbitramur, qui in sua peruicacia, vel imperitia, vel vtrisque, persistentes, capite vulneratos interire malint; quam à falsis dogmatibus ab ignaris Præceptoribus haustis, vel veris præceptis ab eis male intellectis, discedere: licet eos si non ratio, saltem magistra rerum experientia, veritatem satis docere possit; & non omnem culpam Mortis vulneratorum in capite, aeri, vel cælesti influxui, tribuendam esse; sed potius, maiori ex parte, malo medendi vsui: a quo, si discedere placuerit, aerem, vt ipsi aiunt, eiuscemodi capitis læsionibus, de quibus egimus, inimicum non esse; & cælestem influxum in melius mutatum inuenient.

CAP.

CAP. XXXVI.

Voniam vero de cranei perforatione egimus, rationi etiam consonum videtur, ut aliqua de medicamentis statim denudatæ membranæ applicandis dicamus; & eo magis, quia Gal. ipse in hoc nõ satis sibimet constare fortasse appareat, cum modo lenientia, modo siccantia remedia proponat. in lib. n. 6. meth. med. c. 6. cuius finem mutilum censet Carpen. siccantia lenientibus præfert; in alijs vero libris e contrario lenientia siccantibus anteponit. ex quorũ locorũ varietate, errandi ansa Medicis rem non exactius cõsiderantibus, præcipue vero tyronibus, aliquando dari posset, magno cum mortalium damno. Vt igitur publicæ saluti consulamus antequam huic libello finem imponamus, ad hoc accedere operæpretium est; vel ob id maxime, q. quidam statim facta perforatione siccantibus propterea vtendum esse contendunt, quia non exigua caussa mortis usui lenientium, in capit. vulneribus sit attribuenda. quorum sententiã, vt ex inferius dicendis patebit, quamvis aliquam ueritatem præ se ferat, non tamen oĩno probare possum. Duo. n. sunt, quibus vulnera infestari solent. s. sanguinis profluuiũ, Cap. de formis ferra.

& inflãmatio, ex quibus inflãmatio ipsa frequentius pcipue in vulnerib. capitis periculum afferre solet. Vt igitur eam arcerent, & euitarẽt Medici, plurima excogitarunt, victum tenuem, phlebotomiã, hirudines, cucurbitulas, frictiones, uincula, purgationes, clysteres, aliaq. huiusmodi, quæ fluxionem, & inflammationis caussam à capite auerterent. Vulneri vero ipsi nulla calida & aeria principio imponi voluerunt, procurantes potius, vt quo citius fieri potest, pus moueretur, ut docuit præcipue diuinus Hipp. in his uerbis, inquiẽs: Danda opera est, vt vlcus quam celerrime suppuret. hoc. n. pacto, quæ iuxta sunt, inflammari non poterunt, ipsumq. purum quamcelerrime efficietur. Necesse est. n. laceratam, collisamq. à telo carnem, in pus versam tabescere. Postquam purgata erit siccari vlcus debet. nã sic mature admodum vlcus sanescet; & caro non humida, sed sicca producetur. sic etiam in vlcere caro minime supercrescet. Idem quoque respondet in membrana, quæ cerebrum tegit. nam si os protinus & secetur, & patefacta membrana, detrahatur, hæc quamcelerrime purganda est, & siccanda. nam sic mature admodum vlcus sanescet, & caro non humida, sed sicca producetur. sed quia Hipp. cum de carnis curatione loquitur, clare inquit, celerrime vlcus cap. ad suppuratione ducendum; nunc vero de membrana ipsa agens, q̃uis

idem

idem in curatione eius, quod etiam in carnis curatione respondere dicat, solummodo tamen de purgatione & siccatione ipsius membranæ verba facit: ideo quis dicere posset, quamuis idem respondere dicat in membrana, quod etiam in carnis curatione; tamen, cum de illa loquitur, solummodo ad purgationem siue detersionem, & siccationem respicere videtur; non autem ad suppurationem. si.n. etiam membranam suppurandam voluisset, hanc quoque cum purgatione & siccatione connumerasset, vt & antea fecit, cum de carnis curatione loqueretur. Huic obiectioni ni fallor sic satisface re debemus. Hipp. cum de medicamē. crassæ menyngi applicandis agit, pus mouentia silentio preterijsse, non quia semper & perpetuo pus mouentia excludēda sint à curatione mēbranæ (hoc.n. manifeste falsum;) sed quia quandoq. in hmōi cap. vulneribus læsa, & quandoque illæsa membrana ipsa reperiri potest. lædi n. varie potest membrana; modo ab instrumento contundente; modo incidente; modo diuellente; modo & (preter alia infinita) ab aere frigido. Quocunque igitur modo lædatur, siue contusionem eo modo quo contūdi potest patiatur, siue quouis alio modo violetur membrana, dubio procul lenienda, vt scilicet dolor mulceatur; humores ad ipsam fluentes repellātur; & siqui influxere concoquantur, & discutiantur. Si vero ea illæsa oīno

reperitur, & vulneratus boni temperamenti, nec cacomus, aut plethoricus, ſiccantia admoueri poſſunt. Ceterum, quando eam ita illæſam, hominemq. noſtris hiſce temporibus adeo bene temperatum, boniq. ſucci reperies, vt ſiccantia ipſi membranę tuto applicare poſſis? Neſcio enim, an omnes hę conditiones in vno eodemq. homine ſimul actu apud nos reperiantur: & ſi eas in vno eodemq. homine reperire poſſe non diffitear. In has.n. reſpexiſſe putandus eſt Hipp. cum de medicamentis nuper denudatę mēbranę applicandis agens, prius inquit idem reſpondere in membranæ, quod etiā carnis curatione: poſtea vero ſolummodo detergentia & ſiccantia commemorat. Si enim ſtatim patefacta membrana perpetuo pus mouendum dixiſſet, aut perpetuo detergendum, & ſiccandum precepiſſet, eius ſententia digna reprehēſione iure merito videri potuiſſet. quoniam aliquando accidere poteſt, vt membrana cum primum patefacta eſt, illæſa omnino reperiatur: & in hoc caſu ex ratione non pus mouendū videretur, ſicuti e contra, cum fere ſemper aliquo pacto & noxam detecta patiatur, pus potius eſſe mouendū innuit Hipp. inquiens, idem in membranæ, quod etiam in carnis curatione reſpondere. Si.n. operam dabimus, vt membrana celerrime ſuppuret, hoc pacto ipſa, & quæ illi iuxta ſunt, inflammari non adeo facile poterunt; eaque celer

rime

rime pura efficietur. Quare tria non paruifacienda sequentur. primum id est, quia sic procedentes, inflāmationem arcebimus, abscessus, spasmata, & mortem: secundum est, celor ipsius membranæ puritas, siue detersio: tertium, sanitatis tutela, & præseruatio. quibus omnibus potissimum, nō solum in capitis vulneribus curandis, verum etiam in omnibus alijs suis operationibus Medicus intentus esse debet. consultius ergo semper agemus, si, cum primum membrana patefacta est, lenientibus vtamur; præcipue autem cum membrana craneo adnexa reperitur, vt in simplici collisione, & rima. tunc.n. humores in motu ponuntur, ac dolor excitatur. vnde ad affectam partem ruunt. quare hos humores in parte læsa exstantes, multo tutius est in pus vertere, quam discutere. ab ijs.n. quę pus monent, multo minus vlcus inflammatione tentatur, si quamcelerrime ipsum moueas. Neque Megetis, vel Eudemi more, statim post membranæ denudationem Isim, aut oxymeli membranæ admouebimus. hos.n. neque Gal. ipse sequi ausus est: immo Romanorū morem secutus, olei ros. omphacini vsum miris laudibus extollens inquit: Melius inuenire nihil possis in capite perforato, quam vt rosaceo probo vtare. probum vero rosaceum, ex oleo omotribe. i. immaturo, sine sale parato, in quo plurimæ rosæ maceratæ fuerint, confice-

re

re docet. Immaturum autem oleum minus, maturo calefacit, & magis adstringit. cuius adhuc calorem, si quis adest, rosæ refrangunt, illi maiorem adstrictionē addentes. unde Rhodinum à rosa vim nanciscitur roborandi, siccandi, resoluendi; non autem humectandi, saltem humectatione madefaciente. id quod non ignobilis Arabs Medicus, ni decipior, etiam testatum reliquit, quamuis oleum ipsum ros. ab oleo ipso humectandi facultatem euidenter habeat. hoc autem oleum inflammationem non modo cohibet, sed etiam extinguit id quod etiam excellentius explet, dolorem mulcendo, qui fluxionis, phlegmonesq. maxima est caussa. hoc tamen perpetuo uti non expedit; sed vsque dum inflāmationis periculum adest. Cessat autem metus inflammationis ex Hipp. cum primum bonum pus incipit apparere. tuncq. vlcus maiorē & euidentē siccationem postulat.. eoq. modo mature admodum vlcus sanescit, & caro nō humida, sed sicca producitur. Hoc autem præstamus, ipsi oleo siccantia, & detergentia immiscendo, prout oculato chirurgo expedire videbitur; postmodumq. oleum derelinquendo, & adsicciora cephalica appellata, quæ temperiem partis magis respiciant, vulnusq. carne expleant, transeundo. Quemadmodum.n. siccantia intempestiue adhibita, membranæ inflammationem parere possunt; sic & lenientium nimius

mius vsus, carnem mollem ac hebetẽ parere, subiectæq. mẽbranę temperiem corrũpere solet. ideo vltra debitũ tempus, oleo non est vtendum. & quamuis Gal. dicat, puro oleo magis humectare rosaceum ipsum; ea tamen humectatio, temperiei membranæ denudatæ, non officit. idque sano modo intelligendum, & in eo sensu de quo ipse Gal. loquitur, in eodem loco seipsum declarans. quia rosaceum ex qualitate qua præditum est, modice adstringente, & tenuitate partium, cum tepiditate adiuncta, magis penetrare, & penitiores partes subire valet, actionemq. suam magis imprimere, adstrictione veluti impellente. quo fit, vt possimus dicere id magis humectare, eo quod altius permeet, subeatq. partes penitiores, quam oleum simplex. hoc.n. licet vere laxet & humectet multo magis ceteris paribus, quam rhodinum, quia tamen in superficie, puta corij, de quo loquitur Gal. manet, ob crassitiem partium, & adstrictionis priuationem altiores partes subire non valens minus humectare videtur. non.n. agere potest in partẽ quam tangere nequit. quare tm̃ abest, vt Rhodinum tẽperiem mẽbranæ denudatæ hebetẽ reddere possit; vt potius aliqua ui siccandi, & adstringendi, quam habet à rosa, & olei immaturitate, sic maius robur addat. quod non ita fieri facile posset, nisi rosaceum etiam magnam penetrandi vim obtineret. cuius penetrationis

ra-

ratione humectandi vim habet, vt oleum; non autem partes madefaciendi, vt aqua, & laxandi, hebetesq. partes reddendi: sed contra eas adstringendo roborat. pars vero roborata, humores ad ipsam fluentes repellit, & si qui in ea remanent, cōcoquit, & discutit. Et quamuis Gal. laudet Eudemum Iside & oxymelite vtētem in capitis vulneribus; magis q̃ ij, qui blandis medicamentis curabant: hoc tamen de hoībus etiam, & non de solis medicamentis, quibus illi vtebantur, intelligendū, si quid dē id potius in corū maximā peritiā referendum. ait.n.Gal. Eudemum fuisse senem, & in hac artis parte satis exercitatum. vulnerati.n.omnes, nedum in capite, ob solam Medici culpam interire dicendi nō sunt. quia medendi ratio, præter Medici personam, non qualitate sola, sed quantitate etiam remedij, & vtendi modo perficitur. vnde vulneratorū interitus, sicuti non semper, sed quandoq. ad solam medicamēti qualitatem, præter alias caussas, reduci pōt; ita e contrario sanitas sequitur plures concurrentes caussas, & non vnam solam. Quare non est inferendū, Eudemus, plures in capite vulneratos Iside, & oxymelite sanabat, ergo propter naturam horum medicamentorum primum sanitati restituebātur. plura.n. valent ad construendum, (aiunt logici;) et vnum sufficit ad destruendū. Eo quoq; argumento, quod desumitur

à san-

à sanguine columbæ, vsus lenientium præstare semper visus est. quod Gal. oleum ros. sanguini columbæ substituit. cuius vices excellentius explere asserit. Atqui vsũ sanguinis columbæ per totam fere Asiam statim post perforationem inualuisse inquit. Si igitur tota fere Asia sanguine columbę vtebatur: ergo restat, vt pauci essent, qui siccantibus statim post perforationem vterentur. Rursus reddens rationem Gal. cur aliquando iuxta Apollonij sententiam in eiuscemodi vulneribus cranei rosaceo acetum permisceret, inquit: In illis, quibus ossiculum aliquod exciditur, rosaceo leniter tepefacto vti consueuerunt. ex quibus Gal. verbis luce meridiana clarius non vsum siccantium, sed lenientiũ nempe ipsius rosacei, statim postquam membrana detecta est, super ipsam probari conspicitur, non Romæ tantum, sed apud Asiaticos etiam. Quare neque nos hanc viam medendi relinquendam putamus, quia vbique gentium nostris temporibus Chirurgi vtuntur, nullo q. sciam eam improbante: omnibus vero suffragantibus, ratione, experimento, longoq. omnium vsu, & auctoritate. quin potius valere iubebimus alterã, quam verbotenus siccantium memini, tum ob dictas rationes, tum etiam ob eius incertitudinem, quando nemo adhuc certam vsuq. probatam eiuscemodi medicamentorũ seriem exacte distinctam scriptis reliquerit,

R præ-

rissimus & excellentissimus Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, adhuc Medicinam summa cum laude Patauij docet & facit. vtinamq. Deo Optimo Max. fauente, diutissime ad annos vsque Nestoreos pro hominum salute doceat, & faciat. dicant quicquid velint, qui lenientia improbantes visi sunt ad ingenij ostentationem, paradoxis ludere, potius quam serio agere.

FINIS.

INDEX NOTABILIVM RERVM

Quæ in hoc opere continentur.

Fi-

non

 vten-

P

R

Va-

Sic, Candide Lector, errata maiori digna animaduersione corrigito.

Num.pag.	*Lineæ.*	*Errores.*	*Emendationes.*
4	2	etiam ea	etiam in ea
9	7	quamq;	quamquam
28	11	quando	aliquando
32	17	agendi os	agendi in os
35	23	propter	præter
		& corpus, vim	corpus, & vim
87	14	vt silet	vt solet
89	1	contundunt	contendunt
89	21	are	a re
98	9	aer	aere
102	15	seruari	serrati
103	7	aliquot	aliquod
116	3	a recontundente	a re contundente
120	3	Mecos	Medicos
125	4	celor	celer
125	16	monent	mouent
124	1	cacomus	cacochymus
124	20	&	ea